

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

BİRİNCİ BÖLÜM**KARAR****SELAHATTİN DEMİRTAŞ BAŞVURUSU (3)**

Başvuru Numarası : 2017/38610

Karar Tarihi : 9/6/2020

Başkan : Hasan Tahsin GÖKCAN

Üyeler : Burhan ÜSTÜN

Hicabi DURSUN

Muammer TOPAL

Yusuf Şevki HAKYEMEZ

Raportör : Aydın ŞİMŞEK

Başvurucu : Selahattin DEMİRTAŞ

Vekilleri : Av. Benan MOLU

Av. Mahsuni KARAMAN

Av. Aygül DEMİRTAŞ GÖKALP

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru; tutukluluğun kanunda öngörülen azami süreyi aşması, tutukluluk süresinin makul olmaması, tahliye talepleri ile tutukluluğa yönelik itirazların karara bağlanmaması ve tutukluluk incelemelerinin yapılmaması nedenleriyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvurular 24/11/2017, 29/5/2018, 18/6/2018, 27/11/2018 ve 11/12/2018 tarihlerinde yapılmıştır.

3. Başvurular, başvuru formları ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.

4. Komisyonca başvuruların kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

5. Bölüm Başkanı tarafından başvuruların kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.

6. 2017/38610, 2018/14692, 2018/34462 ve 2018/35971 sayılı başvurular yönünden başvuru belgelerinin birer örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, anılan başvurular yönünden görüşünü bildirmiştir.

7. Başvurucu, Bakanlığın görüşlerine karşı süresinde beyanda bulunmuştur.

8. 2018/16592 sayılı başvuru bakımından Bakanlığa bildirim yapılmasına gerek görülmemiştir.

9. Yapılan incelemede 2018/14692, 2018/16592, 2018/34462 ve 2018/35971 sayılı başvuruların başvuru tarafından aynı konuyla bağlantılı olarak yapıldığı anlaşıldığından 2017/38610 sayılı başvuru ile birleştirilmesine ve incelemenin bu dosya üzerinden yapılmasına karar verilmiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

10. Başvuru formları ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ve Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla erişilen bilgi ve belgeler çerçevesinde ilgili olaylar özetle şöyledir:

11. Başvurucu 22/7/2007 tarihinde Diyarbakır'dan, 12/6/2011 tarihinde Hakkâri'den bağımsız olarak [Daha sonra sırasıyla Demokratik Toplum Partisine (DTP) ve Barış ve Demokrasi Partisine (BDP) katılmıştır.]; 7/6/2015 ve 1/11/2015 tarihlerinde ise Halkların Demokratik Partisinden (HDP) İstanbul milletvekili seçilmiştir. Başvurucu 1/2/2010 tarihinde BDP'nin eş genel başkanlığına, BDP'nin HDP'ye katılmasıyla da HDP eş genel başkanlığına seçilmiş; bu görevine 11/2/2018 tarihine kadar devam etmiştir. Başvurucu ayrıca 24/6/2018 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı Seçimi'nde aday gösterilmiş, %8,40 ile en çok oy alan üçüncü aday olmuştur.

A. Tutuklama Tedbirine İlişkin Süreç

12. Başvurucu hakkında milletvekili olarak görev yaptığı dönemlerde işlediği iddia olunan bazı suçlara ilişkin olarak farklı Cumhuriyet başsavcılıklarınca soruşturmalar yürütülmüştür. Anayasa'nın 83. maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan *"Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz."* hükmü uyarınca yasama dokunulmazlığına sahip olan başvurucunun dokunulmazlığının kaldırılması istemiyle ilgili Cumhuriyet başsavcılıkları tarafından otuz bir ayrı fezleke düzenlenmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM) sunulmak üzere Bakanlık Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne gönderilmiştir.

13. 2014 yılının Ekim ayında yaşanan ve ülkenin büyük bir bölümünü etkileyen şiddet (terör) olayları ve 2015 yılının Haziran ayından itibaren ülkede terör saldırılarının artması dolayısıyla siyasi çevrelerde ve kamuoyunda milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılması hususunda yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda değişiklik yapılmasını öngören kanun teklifi 12/4/2016 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur.

14. TBMM Genel Kurulunda 20/5/2016 tarihinde kabul edilen 6718 sayılı Kanun'un 1. maddesiyle Anayasa'ya eklenen geçici 20. madde ile *"Bu maddenin Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edildiği tarihte; soruşturmaya veya soruşturma ya da kovuşturma izni vermeye yetkili mercilerden, Cumhuriyet başsavcılıklarından ve mahkemelerden; Adalet Bakanlığına, Başbakanlığa, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına veya Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon*

Başkanlığına intikal etmiş yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyaları bulunan milletvekilleri hakkında, bu dosyalar bakımından, Anayasanın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesi hükmü uygulanmaz. Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onbeş gün içinde; Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Başkanlığında, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığında, Başbakanlıkta ve Adalet Bakanlığında bulunan yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyalar, gereğinin yapılması amacıyla, yetkili merciine iade edilir." hükmü getirilmiştir.

15. Anayasa değişikliği 8/6/2016 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Buna göre anılan maddenin TBMM tarafından kabul edildiği 20/5/2016 tarihi itibarıyla düzenlemelerde belirtilen mercilere intikal etmiş olan dosyalar hakkında Anayasa'nın 83. maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan yasama dokunulmazlığına ilişkin hüküm uygulanmayacaktır. Ayrıca Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on beş gün içinde Anayasa ve Adalet Komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Başkanlığında, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin TBMM Başkanlığında, Başbakanlıkta ve Bakanlıkta bulunan dosyaların gereğinin yapılması amacıyla yetkili merciye iade edileceği öngörülmüştür.

16. Bu kapsamda başvuru hakkındaki çok sayıda fezlekeye konu olan soruşturma dosyaları Bakanlık Ceza İşleri Genel Müdürlüğü aracılığıyla 2016 yılı Haziran ayında gereğinin takdir ve ifası için Cizre, Kızıltepe, Nusaybin, Bingöl, Van, Batman, Elâzığ, Ankara ve Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılıklarına gönderilmiştir.

17. Nusaybin ve Kızıltepe Cumhuriyet Başsavcılıkları başvuru hakkında uhdelerinde bulunan soruşturma dosyalarını -isnat edilen suçların ağır ceza mahkemesinin görevi kapsamında olduğu gerekçesiyle- fezlekeyle Mardin Cumhuriyet Başsavcılığına, Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı ise aynı gerekçe ile Şırnak Başsavcılığına göndermiştir. Şırnak, Mardin, Van, Elâzığ, Bingöl, Batman ve Ankara Cumhuriyet Başsavcılıkları da fezlekeyle gelen ve/veya uhdelerinde bulunan soruşturma dosyalarını "[farklı] soruşturma dosyaları üzerinden yürütülen soruşturmaların birlikte yürütülmesinde maddi gerçeğin ortaya çıkartılması bakımından hukuki bir fayda olacağı" ve "suçun vasfının tayini konusunda tüm dosyaların birlikte değerlendirilmesinin önem arz ettiği" gerekçesiyle Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmek üzere yetkisizlik kararı vermiştir.

18. Diğer taraftan ifadesi alınmak üzere soruşturma makamları tarafından farklı tarihlerde çağrı kâğıdı/talimat gönderilerek savcılıklara davet edilen başvuru, bu çağrılara uymamıştır. Bu sürecin öncesinde -dokunulmazlıklara ilişkin kanun teklifinin TBMM Başkanlığına sunulmasından sonra- HDP eş genel başkanı olan başvuru 19/4/2016 tarihinde TBMM'de yaptığı grup konuşmasında "Biz mahkemelerde süründürüleceğiz, yok öyle bir şey. Şunu da net olarak söyleyeyim: Bu hafta öbür hafta dokunulmazlıklarımızı kaldırabilirler. Fakat tek bir arkadaşım kendi ayağıyla ifade vermeye gitmeyecek. Nasıl götürüyorlarsa kendileri bilirler. Bu iş öyle kolay olmayacak. Zannediyorlar ki dokunulmazlığı kaldırırız, tereyağından kıl çeker gibi bunları mahkemenin önüne atarız, yok öyle yağa." şeklinde ifadeler kullanmıştır.

19. Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığınca başvuru hakkındaki fezlekelere konu tüm soruşturma dosyalarının 2016/24950 sayılı soruşturma dosyasında birleştirilmesine karar verilmiştir. Böylece başvuru hakkında farklı Cumhuriyet başsavcılıklarınca düzenlenen otuz bir ayrı fezleke suç konu edilen tüm fiillerin birlikte değerlendirilmesi mümkün hâle gelmiştir. Başsavcılık "üzerine atılı suçların vasfı ve mahiyeti, mevcut delil durumu

değerlendirilerek" başvuruçunun gözaltına alınmasına karar verildiğini belirterek *"yakalanarak gözaltına alınabilmesi amacıyla"* evinde 4/11/2016 tarihinde arama yapılmasına karar verilmesi talebiyle Diyarbakır 2. Sulh Ceza Hâkimliğine başvurmıştır. Hâkimliğin 3/11/2016 tarihli kararı ile başvuruçunun *"üzerine atılı suçlama nedeni ile kaçma ya da delilleri yok etme riskinin yoğun bir şekilde bulunduğu, CMK [Ceza Muhakemesi Kanunu] 118/2 maddede belirtilen şartların şartların oluştuğu"* gerekçesiyle başvuruçunun -yakalanarak gözaltına alınabilmesi amacıyla- evinde arama yapılmasına izin verilmiştir.

20. Gözaltı ve arama kararları uyarınca başvuruçunun 4/11/2016 tarihinde Diyarbakır'daki evinde yakalanarak gözaltına alınmış ve aynı gün saat 06.00'ya kadar Diyarbakır Emniyet Müdürlüğünde gözaltında tutulmuştur. Başvuruçunun daha sonra hakkında soruşturma işlemlerinin yürütüldüğü Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığına getirilmiştir.

21. Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı 4/11/2016 tarihinde başvuruçuyu tutuklanması istemiyle Diyarbakır 2. Sulh Ceza Hâkimliğine sevk etmiştir.

22. Hâkimlik 4/11/2016 tarihinde başvuruçunun silahlı terör örgütüne üye olma ve halkı suç işlemeye alenen tahrik etme suçlarından tutuklanmasına karar vermiştir. Anılan kararda başvuruçuya isnat edilen eylemlere ilişkin olarak bazı değerlendirmelere yer verilmiştir. Bunlar özetle şöyledir:

i. Suriye'de DAESH ile PYD/YPG arasında çatışmaların yoğunlaşması üzerine PKK tarafından sokağa çıkmaları yönünde halka çağrılar yapıldığı ve bunların örgüte müzahir internet sitelerinde yayımlandığı, HDP'nin sosyal medya hesabından da eş zamanlı benzer çağrıda bulunulduğu, bunun HDP Merkez Yürütme Kurulu (MYK) adına yapıldığı ve başvuruçunun da HDP eş genel başkanı ve MYK üyesi olduğu, çağrılar sonrasında sokağa çıkan terör örgütü sempatanları tarafından gerçekleştirilen olaylarda çok sayıda kişinin öldüğü, kamu binalarına, güvenlik güçlerine ve işyerlerine saldırılar düzenlendiği, işyerleri ve bankaların yağmalandığı, söz konusu olaylar nedeniyle kamu güvenliğinin tesis edilmesinin uzun bir süre aldığı, böylece başvuruçunun halkı suç işlemeye alenen tahrik suçunu işlediğine dair hakkında kuvvetli suç şüphesinin bulunduğu belirtilmiştir.

ii. Başvuruçunun farklı tarihlerde yaptığı konuşmalarda yukarıda belirtilen eylem çağrısına sahip çıktığı, PKK'nın hendek kazmak suretiyle özerk yönetimler oluşturma hedefi doğrultusundaki eylemlerini *"direniş"* olarak adlandırdığı ve meşru gösterdiği, KCK sözleşmesi kapsamında faaliyet gösteren Demokratik Toplum Kongresinin (DTK) faaliyetlerine katıldığı belirtilerek ve başvuruçunun hakkında düzenlenen fezlekelerle konu eylemlerle ilgili çok sayıda soruşturmanın varlığına genel atıf yapılarak terör örgütüne üye olma suçunu işlediğine dair kuvvetli suç şüphesinin bulunduğu ifade edilmiştir.

23. Kararda, yukarıdaki olaylara atfen tutuklamanın ön koşulu olan kuvvetli suç şüphesinin bulunduğu belirtildikten sonra tutuklama nedenlerinin varlığına ilişkin olarak *"müsnet suç için kanunda öngörülen cezanın alt ve üst sınırı, müsnet suçun CMK 100/3. maddesinde belirtilen katalog suçlardan oluşu, verilmesi beklenen cezaya göre tutuklama tedbirinin ölçülü ve gerekli olduğu, bu nedenlerle adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağı"* değerlendirmesine yer verilmiştir.

24. Diyarbakır 2. ve 3. Sulh Ceza Hâkimlikleri sırasıyla 1/12/2016 ve 30/12/2016 tarihlerinde başvuruçunun tutukluluk durumunu dosya üzerinden incelemiş ve *"kuvvetli suç*

şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin olması ve tutuklama nedeninin bulunması, üzerine atılı suçun vasıfve mahiyeti, mevcut delil durum, suça dair yasanın yazılı cezanın üst haddi de dikkate alındığında Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinin 5. Maddesinde öngörülen geçerli şüphe sebeplerinin, 1982 anayasasının 19. Maddesinde belirtilen kuvvetli belirtinin ve CMK'nın 100/1 maddesinde öngörülen kuvvetli suç şüphesini gösterir somut delillerin mevcut olduğu müsnet suçun CMK'nın 100/3-a maddesinde sayılan katolog suçlardan olması, verilmesi beklenen cezaya göre tutuklama tedbirinin ölçülü olması bu nedenlerle adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağı" gerekçesiyle tutukluluğun devamına karar vermiştir.

25. Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığının 11/1/2017 tarihli iddianamesi ile başvurunun silahlı terör örgütü kurma veya yönetme, terör örgütü propagandası yapma, suçu ve suçluyu övme, halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik etme, halkı kanunlara uymamaya tahrik etme, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleme, yönetme, bunların hareketlerine katılma, kanuna aykırı toplantı ve yürüyüşlere silahsız katılarak ihtar rağmen kendiliğinden dağılmama, suç işlemeye alenen tahrik etme, halkı kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne kısıktırma suçlarını işlediğinden bahisle cezalandırılması istemiyle aynı yer ağır ceza mahkemesinde kamu davası açılmıştır.

26. Diyarbakır 8. Ağır Ceza Mahkemesi 2/2/2017 tarihinde iddianamenin kabulüne karar vermiş ve E.2017/101 sayılı dosya üzerinden kovuşturma aşaması başlamıştır.

27. Mahkemenin aynı tarihte yaptığı tensip incelemesinde başvurunun tutukluluk hâlinin devamına da karar verilmiştir. Kararın gerekçesi şöyledir:

"[Başvurucuya] isnat edilen suçların sayısı ve niteliği; atılı suçların işlendiğine dair kuvvetli suç şüphesini gösteren somut delillerin (iletişimin tespiti kararları, görüşme dokümleri, tespit tutanakları) bulunması, sanığın savunmasının alınmamış olması, soruşturma aşamasında Tebligat Kanununun 21. maddesine göre yapılan tabligatla suçlamalarla ilgili ifadeye çağılmasına rağmen ifade vermeye gitmiş olup soruşturma beyanlarının yakalanarak gözetilmesine alınması sonrası alınabilmiş olması, kovuşturmada henüz beyanlanmanın alınmamış olması, isnat edilen silahlı terör örgütü yöneticiliği suçunun CMK'nın 100/3. maddesinde sayılan suçlardan olması ve tutuklama kararında belirtilen tutuklama nedenlerinde bir değişiklik olmadığı hususları birlikte değerlendirildiğinde tutuklama nedenlerinin var olduğu;

Yukarıda açıklanan hususlar ve sanığa isnat edilen eylemlerin sübutu halinde bunlar için öngörülen cezaların alt ve üst sınırları birlikte dikkate alındığında adli kontrol tedbirlerinin bu aşamada yetersiz kalacağı;

İsnat edilen eylemlerin sayı ve yoğunluğu ile bunların nitelikleri, suçların sübutu halinde verilmesi muhtemel ceza miktarı dikkate alındığında sanığın siyasi faaliyette bulunma ve temsil hakkı ile davanın tutuklu yürütülmesindeki kamu yararı arasında ölçülü bir dengenin mevcut olduğu ... [anlaşılmıştır.]"

28. Mahkeme aynı tarihte kamu güvenliği gerekçesiyle davanın nakli için Bakanlığa başvuruda bulunmuştur. Bakanlığın davanın nakli talebini inceleyen Yargıtay 5. Ceza Dairesi 22/3/2017 tarihinde "yargılamanın esas yetkili mahkemesinde yapılması durumunda kamu güvenliği yönünden açık ve yakın tehlikenin söz konusu olabileceği" gerekçesiyle davanın Ankara Ağır Ceza Mahkemesinde görülmesine karar vermiştir.

29. Anılan karar uyarınca Diyarbakır 8. Ağır Ceza Mahkemesi 6/4/2017 tarihinde söz konusu dava dosyasını Ankara Nöbetçi Ağır Ceza Mahkemesine göndermiş, tevzi işlemi sonrasında dava dosyası Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesine (E.2017/47) gelmiştir.

30. Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi 24/4/2017 tarihinde, başvuru hakkındaki dava ile Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinin E.2015/224 sayılı dava dosyası arasında hukuki ve fiili irtibat bulunduğu gerekçesiyle davaların birleştirilmesi hususunda Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinden görüş sormuştur. Anılan Mahkeme 28/4/2017 tarihinde -E.2015/224 sayılı dosyaya ilişkin olarak 24/4/2017 tarihinde karar verilmiş olduğundan- birleştirme yönünden muvafakat verilmediğini belirtmiştir.

31. Öte yandan Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi 28/4/2017 tarihinde yaptığı tensip incelemesinin sonunda *"üzerine atılı suçun vasfı ve mahiyeti, mevcut delil durumu, sanık savunmaları, bilirkişi inceleme raporları ve tüm dosya kapsamına göre kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin varlığı, atılı suçların cezaların altı ve üst sınırları, CMK.nun 100/3 maddesinde sırasında kayıtlı katalog suçlardan olması, tutuklulukta geçen süre dikkate alındığında adli kontrolün bu aşamada yetersiz kalacağı"* gerekçesiyle başvurunun tutukluluk hâlinin devamına karar vermiştir.

32. Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi 7/6/2017 tarihinde, bu kez başvuru hakkındaki dava ile Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinin E.2017/500 sayılı dava dosyası arasında hukuki ve fiili irtibat bulunduğu gerekçesiyle davaların birleştirilmesi hususunda Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesine görüş sormuştur. Anılan Mahkeme 14/6/2017 tarihinde birleştirmeye muvafakat verilmediğini belirtmiştir.

33. Buna karşılık Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi 20/6/2017 tarihinde başvuru hakkındaki davamın Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinin E.2017/500 sayılı dava dosyası ile birleştirilmesine karar vermiştir.

34. Diğer taraftan -birleştirme kararının henüz kesinleşmediğine vurgu yaparak-başvurunun tutukluluk durumunu 22/6/2017 tarihinde dosya üzerinden inceleyen Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi *"atılı suçun vasfı ve mahiyeti, mevcut delil durumu ve tüm dosya kapsamı nazara alındığında kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösterir somut delillerin varlığı, atılı suçun; cezasının altı ve üst sınırı, Anayasamızın 97.maddesi uyarınca ülkemiz içinde bağlayıcı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5.maddesi ve bu maddenin yorumu ile ilgili AIHM içtihatlarına göre kamu düzeninin temini ve yeni bir suç işlenmesinin önlenmesinin tutuklama için haklı bir gerekçe oluşturduğu, atılı suçun CMK.nun 100.maddesinde kayıtlı katalog suçlardan olması ağır cezalı mevattan suçlar için CMK.nun 102.maddesinde düzenle azami tutukluluk süresi ve sanığın tutuklulukta geçirdiği süre göz önüne alındığında serbest bırakıldığı takdirde kaçma ve delillere etki etme ihtimali nazara alınarak ve aynı nedenlerle adli kontrol tedbirlerinin bu aşamada yetersiz kalacağı"* değerlendirmesiyle tutukluluğu devam ettirmiştir.

35. Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi 23/8/2017 tarihinde, birleştirmeye muvafakat verilmediğine değinerek birleştirmenin yerinde olmadığını belirtmiş; bu konudaki uyuşmazlığın giderilmesi ve yargı yerinin belirlenmesi için dosyanın Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 5. Ceza Dairesi Başkanlığına gönderilmesine karar vermiştir. Anılan Daire 14/9/2017 tarihinde Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesinin birleştirme kararının kaldırılmasına karar vermiştir. Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesi de 25/9/2017 tarihinde başvuru

hakkındaki davayı yeni bir dosya numarasına (E.2017/567) kaydederek görevli Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesine göndermiştir.

36. Bunun üzerine başvuru hakkındaki dava Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesinde (E.2017/189) görülmeye başlanmıştır. Mahkeme 3/10/2017 tarihinde yaptığı tensip incelemesinin sonunda başvuru tutukluluğunun tutukluluk hâlinin devamına karar verirken genel olarak Diyarbakır 8. Ağır Ceza Mahkemesinin 2/2/2017 tarihli kararındaki gerekçelere (bkz. § 27) dayanmıştır.

37. Anılan Tensip Tutanağı 13/10/2017 tarihinde başvurucuya tebliğ edilmiştir.

38. Başvuru 11/10/2017 tarihinde müdafii aracılığıyla tutukluluğun devamı kararına itiraz etmiştir. Başvuru müdafii tarafından verilen itiraz dilekçesinde tutukluluğun devamı kararındaki gerekçelerin yetersizliğinin yanı sıra başvuru tutukluluğunun milletvekili ve HDP'nin eş genel başkanı olmasına dikkat çekilmiş, Anayasa Mahkemesinin bazı kararları emsal gösterilerek tutukluluğun devam ettirilmesi nedeniyle başvuru tutukluluğunun TBMM'de seçmenlerini temsil etme görevini yerine getiremediği, parti ve grup toplantılarına katılamadığı, Meclis denetim usullerini işletemediği, dolayısıyla siyasi temsil görevlerinin hiçbirini yapamadığı, böylelikle seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının da sınırlandırıldığı ileri sürülmüştür.

39. Ankara 20. Ağır Ceza Mahkemesi 25/10/2017 tarihinde *"isnat edilen suçun vasfı ve mahiyeti, suçun işlendiği hususunda kuvvetli delillerin varlığı ve karartılma ihtimali gözönüne alınarak Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesinin sanığın tutukluluk halinin devamına [daір] kararında usul ve yasaya aykırı herhangi bir cihet bulunmadığı"* gerekçesiyle itirazın kesin olarak reddine karar vermiştir.

40. Anılan karar başvuru tarafından 31/10/2017 tarihinde öğrenilmiştir.

41. Başvuru 24/11/2017 tarihinde -2017/38610 sayılı başvuru bakımından-bireysel başvuruda bulunmuştur.

42. Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi 27/10/2017 tarihinde dosya üzerinden yaptığı inceleme sonucunda *"üzerine atılı suçun vasfı ve mahiyeti, mevcut delil durumu ve tüm dosya kapsamı nazara alındığında kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösterir somut delillerin varlığı, atılı suçun; cezasının alt ve üst sınırı, Anayasanın 90. maddesi uyarınca ülkemiz içinde bağlayıcı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5.maddesi ve bu maddenin yorumu ile ilgili AIHM içtihatlarına göre kamu düzeninin temini ve yeni bir suç işleme için önlenmesinin tutuklama için haklı bir gerekçe oluşturduğu, atılı suçun CMK.nun 100. maddesinde kayıtlı katalog suçlardan olması ağır cezalı mevattan suçlar için CMK.nun 102. maddesinde düzenle azami tutukluluk süresi ve sanığın tutuklulukta geçirdiği süre göz önüne alındığında serbest bırakıldığı takdirde kaçma ve delillere etki etme ihtimali nazara alınarak ve aynı nedenlerle adli kontrol tedbirlerinin bu aşamada yetersiz kalacağı"* gerekçesiyle başvuru tutukluluğunun devamına karar vermiştir.

43. Başvuru müdafinin tutukluluğun devamı kararına karşı 13/11/2017 tarihli dilekçeyle yaptığı itiraz da Ankara 20. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 23/11/2017 tarihinde *"isnat edilen suçun vasfı ve mahiyeti, suçun işlendiği hususunda kuvvetli delillerin varlığı ve karartılma ihtimali gözönüne alınarak Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesinin ... tutukluluk*

halinin devamına [dair] kararında usul ve yasaya aykırı herhangi bir cihet bulunmadığı" değerlendirilmesiyle reddedilmiştir.

44. Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi, başvurunun yargılandığı davada ilk duruşmayı 7/12/2017 tarihinde yapmıştır. Başvurucunun tutuklu olarak bulunduğu Edirne F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumundan duruşmaya Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) yoluyla katılmayı kabul etmemesi nedeniyle bu duruşmada başvurunun savunması alınamamıştır. Bununla birlikte başvurunun müdafileri, Anayasa Mahkemesinin ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) bazı kararlarına değinerek başvurunun TBMM'de grubu bulunan bir siyasi partinin eş genel başkanı olması ve milletvekili konumu dolayısıyla tutukluluğun kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının yanı sıra seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkını da ihlal ettiğini ileri sürerek tahliye talebinde bulunmuşlardır. Mahkeme duruşma sonunda tahliye taleplerini kabul etmeyerek başvurunun tutukluluk hâlinin devamına karar vermiştir. Kararın ilgili kısmı şöyledir:

"Sanık Selahattin Demirtaş'ın üzerine atılı suçları işlediği iddiasına dair; olay tutanakları, değerlendirme ve tespit tutanakları, dijital verilere ilişkin çözüm tutanağı, görüntü ve çözüm tutanakları, teknik araçlarla izleme ve dinleme çözüm tutanakları ile tanık beyanına dayanan kuvvetli suç şüphesinin varlığı, iddianamedeki sevk maddelerine göre suçların 5271 Sayılı CMK'nın 100/3-a maddesinde tutuklama nedeni olarak öngörülen katalog suçlardan olması sanığa isnad edilen suçların cezalarının alt ve üst sınırı, kovuşturma konusu suçların yasa da öngörülen alt ve üst sınırlar arasındaki ceza miktarı dikkate alındığında ceza miktarı ile tutuklama tedbiri arasında ölçülülük bulunması, adli kontrol hükümlerine uymanın sanık iradesine bırakılması ve ceza miktarına göre bu aşamada yetersiz kalacağı kanaati ile tutukluluk halinin devamına... [karar verildi.]"

45. Başvurucu 14/2/2018 tarihinde yapılan ikinci duruşmada Mahkemede bizzat hazır edilmiş, suçlamalara ilişkin savunmasını 14-15-16/2/2018 tarihlerinde yapılan duruşmalarda sözlü olarak vermiştir. Başvurucunun savunması SEGBİS üzerinden kayda alınmış ve sonrasında bu kayıtların çözümü yaptırılmıştır. Başvurucu, savunmasında kendisi hakkında uygulanan ve sürdürülen tutuklama tedbirini -SEGBİS Çözüm Tutanağı'nda ifade edildiği şekliyle- *"Ben niye tutukluyum, gerçekten ben niye tutukluyum; kaçtım mı, delilleri mi kararttım, böyle bir teşebbüsüm mü oldu, niye tutukluyum ben? Yani bir kişi, bir yurttaş niye tutuklanır; sadece katalog suçtan olduğu için tutuklamayın diye biz yasa çıkarmadık mı, yasa koyucu olarak. Niye tutuklanır; bütün tutuklama koşullarının aynı anda olması lazım, her sanık içinde özel olarak değerlendirilmesi lazım dedik yasa koyucu iradesiyle. Sıradan yurttaş için bunu söyledik, bırak Milletvekili için ... Yargı'nın hiçbir kararının gerekçeli olamayacağına dair açık hüküm var. Özellikle ceza yargılanmasında CMK'da çok açıktır. Hiçbir karar gerekçesiz olamaz ve hiçbir gerekçe şablon olamaz, geçmişte şablon otomatik kararlar verildi, Parlamentoda bu çok tartışıldı, değişiklik yapıldı, kararların kişiye münhasır kişiselleştirilmiş olacak şekilde ve açık sari gerekçeleriyle birlikte verilmesi gerektiği, hem Parlamentoda yasa değişikliği yapılırken gerekçe belirtildi, hem yasaya işlendi, hem Parlamentodaki tartışmalarda kanun koyucu iradesi bu şekilde tecelli etti. Gelin görün ki kanun koyucu kurumun bir temsilcisi, iradenin bir temsilcisi olarak benimle ilgili bugüne kadar verilen hiçbir kararda tek bir gerekçe görmedim. Tamamı şablon, kopyala, o kadar kopyala yapıştır ki o kadar, geçmiş karardan kopyalanmış yazım hatalarıyla birlikte yeni karara yapııştırılmış. Hiç değilse yeniden yazılsaydı ya, kopyala yapıştır yapılmasaydı. Tutukluluğumun devamına neden geçen ayı kopyala yapıştır. E geçen yazım yapılmış, aynı bu ayda var ... Halen de burada bu dosya itibariyle hem tutuklu olmam hem bu şekilde yargılanıyor olmam, hem siyasi faaliyetlerim, hem Parlamenterlik görevime ağır bir*

saldırıdır. Bizler çünkü Parlamentoda sadece yasa yapmıyoruz, denetimde yapıyoruz; kimi hükümeti denetliyoruz, Yürütme'nin her türlü eylem ve işlemini millet adına denetliyoruz. Yargı nasıl denetliyorsa bizde denetliyoruz. İlk denetim makamı Parlamentodur. Denetiminde bir çok yolu vardır. Ben şuanda bunların bir çoğunu kullanamıyorum..." sözleriyle eleştirmiştir. Mahkeme duruşma sonunda -bir önceki duruşmada açıkladığı gerekçeleri tekrarlayarak- başvurunun tutukluluğunun devamına karar vermiştir.

46. Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi 11/4/2018 tarihli duruşma sonunda da tutukluluk durumunu incelemiş ve *"olay tutanakları, değerlendirme ve tespit tutanakları, dijital verilere ilişkin çözüm tutanağı, görüntü ve çözüm tutanakları, teknik araçlarla izleme ve dinleme çözüm tutanakları ile tanık beyanına dayanan kuvvetli suç şüphesinin varlığı, iddianamedeki sevk maddelerine göre terör örgütü yöneticiliği suçunun 5271 Sayılı CMK'nın 100/3-a maddesinde tutuklama nedeni olarak öngörülen katalog suçlardan olması, sanığa isnat edilen suçların cezalarının alt ve üst sınırı, kovuşturma konusu suçların yasa da öngörülen alt ve üst sınırlar arasındaki ceza miktarı dikkate alındığında ceza miktarı ile tutuklama tedbiri arasında ölçülülük bulunması, adli kontrol hükümlerine uymanın sanık iradesine bırakılması ve ceza miktarına göre bu aşamada yetersiz kalacağı"* değerlendirmesiyle başvurunun -silahlı terör örgütüne üye olma ve suç işlemeye alenen tahrik etme suçlarından- tutukluluk hâlinin devamına karar vermiştir.

47. Mahkeme ayrıca bu duruşmada başvuru müdafileri tarafından dile getirilen suç işlemeye alenen tahrik etme suçu yönünden kanunda öngörülen azami tutukluluk süresinin dolduğu yönündeki iddiayı *"iddianamedeki anlatım ve TCK'nın [Türk Ceza Kanunu] 214/1 maddesinin TMK'nın [Terörle Mücadele Kanunu] 4. maddesinde sayılan suçlardan olması nedeniyle sanık hakkında TMK'nın 5. maddesinin uygulanma ihtimali de gözetilerek delilleri takdir etme yetkisinin 5235 sayılı yasanın 12. maddesi gereğince Ağır Ceza Mahkemelerine ait suçlardan olması nedeniyle"* kabul etmemiştir.

48. Başvurucunun anılan karara yönelik itirazı Ankara 20. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 2018/108 D. İş sayılı kararla reddedilmiştir.

49. Başvurucu bu kararı 16/5/2018 tarihinde öğrendiğini belirtmiş, 18/6/2018 tarihinde -2018/16592 sayılı başvuru bakımından- bireysel başvuruda bulunmuştur.

50. Öte yandan başvuru müdafii 15/5/2018 tarihinde Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesine başvurmuş, hâlen milletvekili olan başvurunun 24/6/2018 tarihinde yapılacak/yapılan Cumhurbaşkanlığı Seçimi'nde aday gösterildiğini ve adaylığının kesinleştiğini belirterek Anayasa'da ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (Sözleşme) güvence altına alınan serbest seçim hakkı nazara alınarak başvurunun tahliyesine karar verilmesini talep etmiştir.

51. Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi 21/5/2018 tarihinde başvuru müdafinin talebini karara bağlamıştır. Mahkeme, başvurunun Cumhurbaşkanı adayı olmasıyla ilgili bir değerlendirme yapmaksızın *"üzerine atılı suçları işlediği iddiasına yönelik olay tutanakları, değerlendirme ve tespit tutanakları, dijital verilere ilişkin çözüm tutanakları, görüntü ve çözüm tutanakları, teknik araçlarla izleme ve dinleme çözüm tutanakları ile tanık beyanına dayanan kuvvetli suç şüphesinin varlığı, iddianamedeki sevk maddelerine göre suçların 5271 Sayılı CMK'nın 100/3-a maddesinde tutuklama nedeni olarak öngörülen katalog suçlardan olması, sanığa isnat edilen ve kovuşturma konusu suçların yasa da öngörülen alt ve üst sınırlar arasındaki ceza miktarı ile sanığın adli makamlar huzuruna kendiliğinden gitmeyeceğini belirtmesi ve savunmasının da tamamlanmamış olması*

karşısında tutuklama tedbirinde ölçülülük bulunması ve adli kontrol hükümlerinin de yetersiz kalacağı kanaatıyla" tahliye talebinin reddine ve tutukluluk hâlinin devamına oyçokluğuyla karar vermiştir.

52. Karara katılmayan üye hâkim karşıoy yazısında başvurunun Cumhurbaşkanlığı Seçimi'nde aday gösterilmesine dikkat çekerek Anayasa'nın 67. maddesinde seçme ve seçilme hakkına birlikte yer verilmesi suretiyle bunların doğrudan bağlantılı olduğunun ifade edildiği ve seçme hakkının adayların kendisini seçmene tanıtması hakkını da içerdiği yönünde değerlendirmelerde bulunmuş, ayrıca milletvekillerinin tutukluluğunun makul süreyi aşmasına ilişkin olarak Anayasa Mahkemesinin bazı kararlarında yer alan değerlendirmelere atıf yapmıştır. Üye hâkim; başvurunun uzun süredir milletvekilliği ve siyasi parti eş genel başkanlığı görevini üstlenmesine, ayrıca bir önceki Cumhurbaşkanı Seçimi'nde aday olmasına ve 24/6/2018 tarihinde yapılacak Cumhurbaşkanlığı Seçimi'nde de adaylığının kesinleşmesine vurgu yaparak "iddianamede yüklenen suçlar ve fiiller ile tutuklu kaldığı süre göz önünde bulundurulduğunda Cumhurbaşkanlığı seçimi süresince tutuklu kalmasının ... serbest seçim hakkını özünden zedelemesi ve bu hakkın etkin kullanımını engellemesi, Anayasanın 13. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesindeki temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasının özlerine dokunulamayacağı ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağı hükümlerine uygun olmaması" gerekçesiyle yurt dışına çıkmama adli kontrol tedbiri uygulanmak sureti ile başvurunun salıverilmesine karar verilmesi gerektiği kanaatinde olduğunu dile getirmiştir.

53. Başvurucu müdafii 22/5/2018 tarihinde tahliye talebinin reddine dair karara itiraz etmiştir. İtiraz dilekçesinde; başvurunun hem milletvekili olması hem de Cumhurbaşkanlığı Seçimi'nde adaylığının kesinleşmesi nedeniyle tutukluluğunun devam ettirilmesinin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının yanı sıra serbest seçim hakkını da ihlal ettiği ifade edilmiştir. Başvurucu müdafii ayrıca talep tarihi itibarıyla tutukluluğun 1 yıl 6 aydan uzun bir süredir devam ettiğini, tutuklamaya konu dava dosyasında delillerin toplandığını ve etki edilebilecek herhangi bir delilin bulunmadığını, milletvekili olması ve Cumhurbaşkanlığı adaylığının kesinleşmiş olması karşısında başvurunun kaçma şüphesinin değil, kaçmayacağını gösteren somut olguların mevcut olduğunu ileri sürmüştür. İtiraz dilekçesinde ayrıca milletvekili olan başvurunun tutuklanmasına karar verildiği tarihten itibaren hiçbir yasaama faaliyetine katılmadığına, 16/4/2017 tarihinde yapılan -ülkenin hükümet rejiminin değiştirilmesine dair- referandumla ilgili olarak eş genel başkanı olduğu siyasi parti adına herhangi bir faaliyet yürütemediğine vurgu yapılmış; bunun yanı sıra başvurunun Cumhurbaşkanı adayı olarak ülke siyasetiyle ilgili gündem ve strateji belirleme, seçim çalışmalarını yürütme, seçmenle bir araya gelerek miting ve toplantı yapma gibi propaganda araçlarından yararlanma olanaklarını kullanmasının tutukluk dolayısıyla mümkün olmadığına dikkat çekilmiştir.

54. Ankara 20. Ağır Ceza Mahkemesi 23/5/2018 tarihinde başvurunun seçilme hakkı ve Cumhurbaşkanlığı adaylığı ile ilgili iddiaları yönünden ayrıca bir değerlendirme yapmaksızın "isnat edilen suçun vasıf ve mahiyeti, suçun işlendiği hususunda kuvvetli delillerin varlığı ve karartılma ihtimali göz önüne alınarak ... tutukluluk halinin devamı kararında usul ve yasaya aykırı bir cihet bulunmadığı" gerekçesiyle itirazın reddine kesin olarak karar vermiştir.

55. Başvurucu bu kararı 24/5/2018 tarihinde öğrendiğini bildirmiştir.

56. Başvurucu 29/5/2018 tarihinde -2018/14692 sayılı başvuru bakımından- bireysel başvuruda bulunmuştur.

57. Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi 18/7/2018, 28/8/2018 ve 4/10/2018 tarihli duruşmalarda önceki (21/5/2018 tarihli) duruşmada açıkladığı gerekçeleri tekrarlayarak başvurunun tutukluluğunun devamına karar vermiştir.

58. Başvurucu müdafii 20/11/2018 tarihinde başvurunun tutukluluğuyla ilgili olarak AİHM tarafından ihlal kararı verildiğini belirterek Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesine başvurmuş ve bu karar uyarınca tahliye talebinde bulunmuştur.

59. Mahkeme, bunun üzerine aynı gün Bakanlık İnsan Hakları Dairesi Başkanlığına yazı yazarak -tahliye talebi değerlendirilmesine esas olmak üzere- söz konusu kararın ivedi olarak Türkçeye çevrilmesini istemiştir.

60. Başvurucu müdafii, tahliye talebinin karara bağlanmadığı ve talebin değerlendirilmesinin süruncemede bırakıldığını belirterek 27/11/2018 tarihinde -2018/34462 sayılı başvuru bakımından- bireysel başvuruda bulunmuştur.

61. Bakanlık İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı, AİHM kararını tercüme ederek 29/11/2018 tarihinde Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesine göndermiştir. Bunun üzerine Mahkeme 30/11/2018 tarihinde başvurunun -AİHM'in ihlal kararına dayanarak yapmış olduğu- tahliye talebini değerlendirmiştir. Bu bağlamda kararda ilk olarak AİHM tarafından başvuru hakkında verilen karara dair genel açıklamalarda bulunulmuş, sonrasında ise söz konusu AİHM kararının kesinleşmediğine vurgu yapılarak talebin reddine karar verilmiştir. Kararın ilgili kısmı şöyledir:

"Anayasamızın 90. maddesinde 'Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kamu hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 07/05/2004 - 5170 S.K./7.mad) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.' hükmünün yer aldığı, yine Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 46. maddesinde ise: '1. Yüksek Sözleşmeci Taraflar, taraf oldukları davalarda Mahkemenin verdiği kesinleşmiş kararlara uymayı taahhüt ederler. 2. Mahkemenin kesinleşen kararı, infazını denetleyecek olan Bakanlar Komitesi'ne gönderilir.' hükmünün yer aldığı, bu hüküm karşısında kesinleşmiş Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının tarafları bağladığının belirtildiği, kararın İnsan Hakları Mahkemesi'nin büyük daire kararı olmayıp 2. Daire (Bölüm) kararı olduğu, kararın tercümesinin ilk sayfasında 'İş bu kararın sözleşmenin 44/2 maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir' denilmek suretiyle daire kararının nihai bir karar niteliğinde bulunmadığının belirtildiği, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 44/2. maddesinde de bu hususun düzenlenmiş olduğu gözetilerek yukarıda belirtilen gerekçelerle sanık Selahattin Demirtaş'ın tutukluluk halinin devamına dair aşağıdaki şekilde karar vermek gerekmiştir."

62. Başvurucu müdafii, tahliye talebinin reddi kararına itiraz etmiş; Ankara 20. Ağır Ceza Mahkemesi 6/12/2018 tarihinde itirazın kesin olarak reddine karar vermiştir.

63. Başvurucu bu kararı 6/12/2018 tarihinde öğrendiğini bildirmiş, 11/12/2018 tarihinde -2018/35971 sayılı başvuru bakımından- bireysel başvuruda bulunmuştur.

64. Mahkeme 13/12/2018 tarihli duruşmada başvurunun tahliyesine yönelik taleplerin reddi ile tutukluluk hâlinin devamına karar verirken daha etraflı bir değerlendirmede bulunmuştur. Kararın ilgili kısımları şöyledir:

"Tutuklu sanık Selahattin Demirtaş'ın üzerine atılı suçları işlediği iddiasına yönelik olarak, dosyada birinci fezlekeye ilişkin tape kayıtları ile C.D., Ü.A. ve A.D. ile ilgili yapılan aramalar sonucu elde edilen dijital verilere ilişkin doküman inceleme ve tespit tutanakları, arama ve el koyma tutanakları,

İkinci fezlekeye ilişkin 13/01/2011, 14/07/2012, 24/03/2011, 30/10/2012 ve 12/11/2011 tarihli olaylara ilişkin görüntü inceleme ve tespit tutanakları, olay tutanakları ve bilirkişi raporları,

Üçüncü fezlekeye ilişkin değerlendirme ve tespit tutanakları, olay tutanağı, araştırma tutanağı ve konuşmalara ilişkin çözüm tutanakları ile bilirkişi raporları,

Dördüncü fezlekeye ilişkin görüntü inceleme ve tespit tutanağı, olay tutanağı, görüntü çözüm tutanakları ve bilirkişi raporları,

Beş ile otuzuncu fezlekeler arasındaki görüntü inceleme ve tespit tutanakları, olay tutanakları, görüntü çözüm tutanakları ve bilirkişi raporları,

Otuz birinci fezlekeye ilişkin HDP genel merkezi twitter açıklamaları, bilirkişi raporları ile Türkiye genelinde meydana gelen olayları gösterir polis fezlekeleri,

Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı Terör Suçları Soruşturma Bürosu tarafından kovuşturma aşamasında mahkememize gönderilen ... plakalı araç içerisinde ele geçirilen doküman inceleme ve tespit tutanakları, M.Ç. isimli şahsın üzerinden ele geçirilen hafıza kartına ilişkin örgütsel faaliyet raporu ile,

Tüm dosya kapsamı birlikte dikkate alındığında, sanık hakkında tutuklu bulunduğu suçlar yönünden kuvvetli suç şüphesinin bulunduğu, kaldı ki bu hususun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin sanığın başvurusu ile ilgili 20/11/2018 tarih ve 14305/17 sayılı kararında da 'Mahkeme, bu kapsamda, Sözleşme'nin 5. maddesinin 1. fıkrasındaki makul şüphe gerekli olaylara dayalı açıklamalar bakımından öngörülen şartları değerlendirdiğinde, ceza soruşturması dosyasında, en azından başvuranın kovuşturulmasına yol açan suçların bir kısmının başvuran tarafından işlenmiş olabileceğine tarafsız bir gözlemciyi ikna edebilecek bilgilerin bulunduğu kanaatine varmaktadır' diyerek bu durumu açıkça belirttiği,

Mahkememizdeki kovuşturmada, sanığın 14 ve 16 Şubat 2018 tarihleri arasındaki duruşmada hazır edilerek savunmasına geçtiği, şu ana kadar hakkında iddianamede yer alan 31 fezleke (olay) ile birleşen dosya olmak üzere toplam 32 farklı suçlamadan sadece 9 suçlama (olay) ile ilgili savunma yaptığı ve henüz CMK.nun 145 - 147 maddeleri anlamında iddianamedeki suçlara yönelik sorgusunun tamamlanmadığı, CMK.nun 206. maddesi gereğince 'Sanığın sorguya çekilmesinden sonra delillerin ortaya konulmasına başlanır' hükmünün yer aldığı, yine CMK.nun 209, 211 ve 214. maddeleri gereğince dosyadaki bilgi, belge ve tutanakların okunup diyeceklerin ancak sanık sorgusundan sonra yapılabileceği, sanığın 14-15-16 Şubat 2018 ve 11-12-13 Nisan 2018 tarihli duruşmalarda savunmasını yapmasına rağmen, yeterli süre ve imkan tanınmasına rağmen sanığın 18/07/2018 tarihli duruşmada savunmasını hazırlamadığını belirterek süre talep ettiği, 28/08/2018 tarihli duruşmada avukatlarının duruşmayı takip etmemesi nedeniyle duruşmanın ertelendiği, 03-04 Ekim 2018 tarihli duruşmada ise savunmasına devam etmediği, yine 12-13 Aralık 2018 tarihli duruşmalarda sanık ve müdafilerinin reddi hakim talepleri nedeniyle savunmanın alınamadığı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde taraf devletlere yüklenen davayı makul sürede bitirme yükümlülüğü kapsamında sanığa

savunmasını yapması için yukarıda belirtilen Temmuz, Ağustos, Ekim ve Aralık 2018 tarihli duruşmalarda imkan sağlandığı, ancak mahkememizden kaynaklanmayan nedenlerle sanığın savunma yapmadığı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatlarında da açıkça 'kişinin yargılama sürecine engel olmaması gerekliliğinin' açıkça vurgulandığı, kaldı ki sanığın partisinin Meclis grup toplantısı sırasında, 'HDP'nin hiçbir milletvekilinin kendi rızasıyla ifade vermeyeceğini' beyan ettiği, soruşturma aşamasında yetkili Cumhuriyet savcıları tarafından, 12 Temmuz 2016, 15 Temmuz 2016, 28 Temmuz 2016, 12 Ağustos 2016, 6 Eylül 2016 ve 11 Ekim 2016 tarihlerinde, ifade vermesi için davetiye çıkarılmasına rağmen kendiliğinden ifade için Cumhuriyet Başsavcılıklarına gitmediği, adli kontrol hükümlerinin bu nedenle sanık hakkında yetersiz kalacağını mahkememizce değerlendirildiği,

Bu aşamada iddianamedeki sevk maddelerine göre atılı suçların 5271 sayılı CMK'nın 100/3-a maddesinde tutuklama nedeni olarak öngörülen suçlardan olması, isnat edilen suçlar bakımından yasada öngörülen altı ve üstü sınırları arasındaki ceza miktarına göre tutukluluğun ölçülü olduğu,

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 20/11/2018 tarih ve 14305/17 Başvuru no'lu kararı ile sanığın, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5/1 maddesi kapsamında 'ulusal mevzuata aykırı olarak tutuklandığı' yönündeki müracaatının açıkça dayanaklı yoksun olması nedeniyle kabul edilemez bulunduğu, sanığın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5/1 maddesi kapsamında 'tutuklanması için makul şüphe bulunmadığına' ilişkin müracaatının ise dava dosyasında sanığın üzerine atılı suçlardan en azından bir bölümünü işlemiş olabileceğine dair objektif bir gözlemciyi ikna edebilecek düzeyde yeterli bilgi bulunduğu (makul şüphe bulunduğu) gerekçesiyle ihlal bulunmadığına karar verildiği, yine sözleşmenin 5/4 maddesi kapsamında sanığın 'soruşturma aşamasında verilen kısıtlama kararı nedeniyle tutukluluğuna etkili bir şekilde itiraz edemediğine' ilişkin müracaatının açıkça dayanaklı yoksun olması nedeniyle kabul edilemez bulunduğu, buna karşılık mahkemece sözleşmenin 5/3 ve 18. maddeleri ile sözleşmenin ek 1 nolu protokolün 3. maddesinde belirtilen serbest seçim hakkı ile tutukluluğun devamını haklı gösterecek yeterli gerekçe gösterilmemesi nedeniyle özgürlük ve güvenlik hakkının ihlal edildiğine karar verildiği,

Anayasamızın 90. maddesinde 'Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 07/05/2004 - 5170 S.K./7.mad) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzluklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.' hükmünün yer aldığı, yine Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 46. maddesinde ise; '1. Yüksek Sözleşmeci Taraflar, taraf oldukları davalarda Mahkemenin verdiği kesinleşmiş kararlara uymayı taahhüt ederler. 2. Mahkemenin kesinleşen kararı, infazını denetleyecek olan Bakanlar Komitesi'ne gönderilir.' hükmünün yer aldığı, bu hüküm karşısında kesinleşmiş Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının tarafları bağladığını belirtildiği, kararın İnsan Hakları Mahkemesi'nin büyük daire kararı olmayıp 2. Daire (Bölüm) kararı olduğu, kararın tercümesinin ilk sayfasında 'İş bu kararın sözleşmenin 44/2 maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir' denilmek suretiyle daire kararının nihai bir karar niteliğinde bulunmadığının belirtildiği, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 44/2. maddesinde de bu hususun düzenlenmiş olduğu, verilen kararın Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İç Tüzüğü'nün 39. maddesi kapsamında geçici tedbir niteliğinde de bulunmadığı gözetilerek yukarıda belirtilen gerekçelerle sanık Selahattin Demirtaş'ın CMK'nın 100 ve devamı maddeleri gereğince tutukluluk halinin devamına... [karar verildi.]"

65. Mahkeme 25/1/2019 ve 25/4/2019 tarihli duruşmalarda tutukluluğun devamına karar verirken önceki gerekçesinde ifade ettiği olgulara değinerek başvuru hakkında *"tutuklu bulunduğu suçlar yönünden kuvvetli suç şüphesini gösterir somut delillerin"* bulunduğunu belirtmiş, *"iddianamedeki suçlamalara yönelik olarak sorgusunun henüz tamamlanmamış olması"*na da dikkat çekerek *"atılı suçların 5271 sayılı CMK'nın 100/3-a maddesinde tutuklama nedeni olarak öngörülen suçlardan olması, isnat edilen suçlar bakımından yasada öngörülen alt ve üst sınırları arasındaki ceza miktarına göre tutukluluğun ölçülü olması ve adli kontrol hükümlerinin de yetersiz kalacağı"* kanaatine dayanmıştır.

66. Başvurucunun tutukluluk durumu 19/6/2019 tarihli duruşmada da değerlendirilmiş ve tutukluluk hâlinin devamına karar verilirken önceki duruşmalarda ifade edilen gerekçelere ek olarak *"atılı suçların 5271 sayılı CMK'nın 100/3-a maddesinde tutuklama nedeni olarak öngörülen suçlardan olması, isnat edilen suçlar bakımından yasada öngörülen alt ve üst sınırları arasındaki ceza miktarına göre tutukluluğun ölçülü olması ve samimî soruşturma aşamasında adli makamlarca usulüne uygun olarak yapılan çağrıya rağmen kendiliğinden ifade için adli makamlara müracaat etmemesi, ayrıca 19/04/2016 tarihli meclis grup toplantısı sırasında yapmış olduğu konuşmada 'tek bir arkadaşım kendi ayağı ile ifade vermeye gitmeyecek, nasıl götürüyorlarsa kendileri bilirler, bu iş öyle kolay olmayacak zannediyorlar ki dokunulmazlığı kaldırırız tereyağından kıl çeker gibi bunları mahkemenin önüne atarız, yok öyle yağma' şeklindeki açıklamaları ve mahkeme huzurunda önceki açıklamalarının tamamının arkasında olduğunu belirtmesi karşısında adli kontrol hükümlerinin de yetersiz kalacağı"* yönündeki değerlendirmelere yer verilmiştir.

67. Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi 2/9/2019 tarihli duruşmada *"tutuklu bulunduğu dosyamıza esas iddianamede belirtilen suçlamalar nedeniyle savunmasını tamamlamış sayılması ile tutuklu kaldığı süre de dikkate alınarak"* başvuru tahliyesine karar vermiştir. Bununla birlikte Mahkemece başvuru hakkında *yurt dışına çıkmama* şeklinde adli kontrol tedbirinin uygulanmasına hükmedilmiştir.

68. Edirne F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüğü 3/9/2019 tarihli yazısı ile;

i. Başvurucunun söz konusu silahlı terör örgütüne üye olma ve suç işlemeye alenen tahrik etme suçlarından tahliyesine ilişkin işlemlerin 2/9/2019 tarihinde icra edildiğini,

ii. Bununla birlikte başka suçlardan hükümlülüğü bulunduğu için serbest bırakılmadığını,

iii. Başvuru hakkında silahlı terör örgütüne üye olma suçu yönünden düzenlenen tutuklama müzekkeresinin 4/11/2016 ile 7/12/2018 tarihleri arasında infaz gördüğünü,

iv. Başvurucuyla ilgili suç işlemeye alenen tahrik etme suçuna ilişkin tutuklama müzekkeresinin ise infaz görmediğini bildirmiştir.

69. Başvuru hakkındaki dava bireysel başvurunun incelendiği tarih itibarıyla ilk derece mahkemesinde derdesttir.

B. İlgili Diğer Süreçler

1. Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Süreci

70. Başvurucu, hakkındaki -işbu bireysel başvuruya konu şikâyetlerin de dayanağını oluşturan- 4/11/2016 tarihli tutuklama tedbiri ile bağlantılı olarak 17/11/2016 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda (B. No: 2016/25189) bulunmuştur. Başvurucu; anılan başvuruda yakalama, gözaltına alma ve tutuklama tedbirlerinin hukuki olmaması ve soruşturma dosyasına erişimin kısıtlanması nedenleriyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının, tutuklamaya konu suçlamaların ifade özgürlüğü ve siyasi faaliyet kapsamındaki eylemlere ilişkin olması ve tutukluluk nedeniyle milletvekilliği görevinin yerine getirilememesi nedeniyle ifade özgürlüğü ile seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarının ihlal edildiği iddialarını öne sürmüştür.

71. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu 21/12/2017 tarihinde anılan bireysel başvuruyu karara bağlamış; yakalama ve gözaltı tedbirlerinin hukuki olmadığına ilişkin iddianın başvuru yollarının tüketilmemesi, diğer ihlal iddialarının ise açıkça dayanaklı olarak yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna hükmetmiştir (*Selahattin Demirtaş* [GK], B. No: 2016/25189, 21/12/2017).

72. Mahkeme, başvurunun tutuklamanın hukuki olmadığı iddiasını incelerken bireysel başvuru formunda ileri sürmediği fakat başvurunun Bakanlık görüşüne karşı beyanlarında dile getirdiği bazı (yeni) iddiaları yönünden yaklaşımını açıkça ortaya koymuştur. Bu bağlamda bireysel başvurudan sonra Bakanlık görüşüne karşı açıklamada bulunulurken değinilen *"tutukluluğun devamına ilişkin kararların ilgili ve yeterli gerekçe içermediği, savcılığın tutukluluğun devamına ilişkin görüşlerinin tebliğ edilmediği, tutukluluğun devamına dair kararlara yapılan itirazların sonuçlandırılmadığı ve uzun bir süre geçmesine rağmen duruşma yapılmadığı"* yönündeki şikâyetlerle ilgili olarak bir değerlendirme yapılmasının mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Bu çerçevede sonradan dile getirilen bu iddiaların neden incelenemeyeceğine dair aşağıdaki açıklamalara yer verilmiştir:

"119. Bir suç isnadına bağlı olarak tutuklu olma durumunda tutukluluğun makul süreyi aştığı veya tutukluluk incelemeleri sırasında usule ilişkin güvencelerin sağlanmadığı iddiasıyla yapılacak bireysel başvurunun başvuru hakkında soruşturma veya ilk derece yargılaması devam ederken tutukluluğun devamına karar verilen her aşamada başvuru yolları tüketildikten sonra veya serbest bırakılmadan itibaren başvuru süresi içinde yapılması gerekir (Mehmet Emin Kılıç, B. No: 2013/5267, 7/3/2014, § 28). Buna göre Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılaması devam eden başvurunun, hakkında ilk derece yargılaması devam ederken tutukluluğunun devamına karar verilen her aşamada başvuru yollarını tükettikten sonra başvuru süresi içinde yeniden bireysel başvuruda bulunarak -yeni bir bireysel başvuru formunu doldurmak, başvuru harcını yatırmak gibi usul yükümlülüklerini yerine getirmek koşuluyla- tutukluluğun makul süreyi aştığı ya da tutukluluk incelemelerinin usulüne ilişkin şikâyetlerini bireysel başvuru konusu etmesi mümkündür. Anayasa Mahkemesi ancak bu durumda Anayasa'nın 19. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkraları kapsamında başvurunun tutukluluğunun makul süreyi aşmış olması veya usule ilişkin diğer şikâyetler yönünde bir inceleme yapabilir.

120. Belirtilen nedenle başvurunun sonradan ileri sürdüğü bu şikâyetler yönünden ayrıca bir değerlendirme yapılmamıştır."

73. Anayasa Mahkemesi; başvuru hakkında uygulanan tutuklama tedbirinin hukukiliği bağlamında tutuklamanın kanuni bir dayanağının bulunup bulunmadığı, suç işlediğine dair kuvvetli belirtinin mevcut olup olmadığı, tutuklama nedenlerinin bulunup bulunmadığı ve tutuklamanın ölçülü olup olmadığı yönünden incelemede bulunmuştur.

74. Anayasa Mahkemesi, başvuru -Türk hukukunda tutuklamanın genel kanuni dayanağını oluşturan- 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100. maddesi uyarınca tutuklandığına değindikten sonra tutuklamaya konu suçların 6718 sayılı Kanun'un 1. maddesiyle Anayasa'ya eklenen geçici 20. madde uyarınca yasama dokunulmazlığına getirilen istisna kapsamında olduğunu belirtmiş ve buna göre başvuru hakkında uygulanan tutuklama tedbirinin kanuni dayanağının bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

75. Kararda, başvuru yönünden -tutuklamanın ön koşulu olan- suç işlediğine dair kuvvetli belirtinin bulunduğu tespit edilirken aşağıdaki değerlendirmelere yer verilmiştir.

"146. Suriye'de yaşanan iç savaş sırasında Kobani'de -PKK'nın Suriye kolu olduğu kabul edilen- PYD ile DAESH arasında çıkan çatışmaların yoğunlaştığı dönemde soruşturma mercilerinin tespitlerine göre ilk olarak PKK'nın üst düzey yöneticilerinden birinin sosyal medya hesabından 5/10/2014 tarihinde yapılan açıklamada halk sokağa çıkmaya ve şehirleri işgal etmeye çağırılmıştır. Bu açıklamanın ertesi günü HDP'nin sosyal medya hesabından yapılan duyuruda başvuru da üyesi olduğu HDP MYK'nın Kobani olaylarına ilişkin gündemle toplandığı belirtilerek MYK adına bir açıklamaya yer verilmiştir. Bu açıklamada da halk acil olarak sokağa çıkmaya, sokağa çıkmış olanlara destek vermeye, alan tutmaya ve harekete geçmeye çağırılmıştır. Açıklamada ayrıca 'Bundan böyle her yer Kobane'dir. Kobane'deki kuşatma ve vahşi saldırganlık son bulana kadar SÜRESİZ DİRENİŞE çağırıyoruz.' denilmiştir. Söz konusu açıklamanın yapıldığı gün ve sonrasındaki günlerde PKK güdümünde yayın yaptığı belirtilen bir internet sitesinde yer alan duyuru ve haberlerde halk ayaklanmaya çağırılmış, tüm sokakların çatışma alanına dönüştürülmesi istenmiştir. Bu çağrılar üzerine 6/10/2014 günü başlayıp günlerce devam eden, ülkenin pek çok yerine yayılan, on binlerce kişinin katıldığı, çok sayıda kişinin hayatını kaybettiği ve yaralandığı, kamunun ve çok sayıda kişinin malına zarar verildiği büyük şiddet olayları yaşanmıştır (bkz. §§ 29, 30).

147. Başvuru; HDP MYK tarafından yapılan çağrının DAESH'in Türkiye sınırına kadar ilerlediğinin öğrenilmesi üzerine yapıldığını, çağrının şiddete yönelik olmadığını, gösterilerin provokatörlerin kışkırtması sonucunda rayından çıktığını ve şiddet olaylarının yaşandığını, çağrının arkasında olduklarını basın yayın organlarına verdiği demeçlerde ifade etmiştir (bkz. § 37).

148. HDP'nin sosyal medya hesabından MYK adına, halkın sokağa çıkması ve direnişe katılması yönünde çağrı yapıldığı ve bu sırada başvuru partinin eş genel başkanı ve MYK üyesi olduğu hususlarında kuşku bulunmamaktadır. Başvuru, söz konusu çağrının iradesi dışında yapıldığını iddia etmemiş; aksine çağrıyı sahiplenecek şekilde beyanda bulunmuştur.

149. HDP MYK adına yapılan çağrı, Suriye'de yaşanan iç savaşın Türkiye'nin ulusal güvenliği üzerinde tehdit oluşturacak boyuta geldiği bir dönemde ve PKK'nın Suriye'deki uzantısı olan PYD ile DAESH arasında Kobani'de çıkan çatışmalar üzerine yapılmıştır. Ayrıca bu çağrının çatışmaların tarafı olan PKK terör örgütünün liderlerinden birinin Kobani'de yaşanan olayları bahane ederek Türkiye'deki 'metropollerini işgal etmeye' yönelik çağrısının hemen ertesi gününde yapıldığı vurgulanmalıdır. Söz konusu çağrının yapıldığı günde PKK güdümünde yayın yaptığı belirtilen bir internet haber sitesinde yer alan

duyuruda da ayrımcı ifadeler kullanılarak ve bir siyasi parti hedef gösterilerek 'yaşamı dar etmek' ifadesine yer verilme suretiyle ayaklanmanın en üst düzeyde genişletilmesi çağrısında bulunulmuştur.

150. Başvurucu; Suriye'de yaşanan iç savaşın Türkiye'nin ulusal güvenliği üzerinde tehdit oluşturduğunu, özellikle Kobani'de iki terör örgütü arasında yaşanan çatışmalar üzerine bu örgütlerden biri adına yapılan ayaklanma çağrısının Türkiye'de yaygın şiddet eylemlerine neden olabileceğini ve kamu düzenini bozabileceğini konumu itibarıyla öngörebilecek durumdadır. Ayrıca söz konusu çağrı HDP'nin kurumsal sosyal medya hesabından partinin yürütme organı olan MYK adına yapılmış olup bu nitelikteki bir çağrının bölgedeki kitle üzerinde ciddi ölçüde etkili olacağı yadsınamaz. Nitekim şiddet eylemleri, bu çağrıların yapıldığı gün başlamış ve giderek yaygınlaşmış; çok sayıda kişinin hayatını kaybetmesi ve yaralanmasıyla sonuçlanacak şekilde ağırlaşmış; kamu düzeni bozulmuştur. Dolayısıyla soruşturma makamlarının HDP MYK adına yapılan çağrı ile PKK tarafından yapılan çağrılar arasında, yine bu çağrılar ile söz konusu şiddet olayları arasında illiyet bağı kurmasının olgusal ve hukuki temellerinin olduğu söylenebilir.

151. Öte yandan kamuoyunda 'hendek olayları' olarak bilinen terör olaylarının yaşandığı dönemde PKK Doğu ve Güneydoğu Bölgelerindeki bazı yerleşim yerlerinde cadde ve sokaklara hendekler kazıp barikatlar kurmak, bu barikalara bomba ve patlayıcılar yerleştirmek suretiyle şehirlerin bir kısmında 'öz yönetim' adı altında hâkimiyet kurmaya çalışmıştır. Güvenlik görevlileri; bu hendeklerin kapatılması ve barikatların kaldırılması, böylelikle yaşamın normale dönmesini sağlamak amacıyla operasyonlar yapmıştır. Bu operasyonlarda çok sayıda ağır silah ve patlayıcı madde ele geçirilmiş, hendekler kapatılmış, barikatlar kaldırılmış ve ayrıca çok sayıda terörist etkisiz hâle getirilmiştir (bkz. §§ 31, 32).

152. Soruşturma mercilerinin yaptığı tespitlere göre başvuru bu olayların yaşandığı dönemde Cizre'de halka hitaben yaptığı konuşmada 'halkın özyönetimle artık ben kendimi yönetmek istiyorum ... anlayışının bir kez daha tankla, topla durdurabileceklerini sanıyorlar.', Lice'de yaptığı konuşmada 'Halkımız her yerde baskı politikalarına katliam politikalarına karşı direnebilecek güçtedir. Bütün saldırılara karşı kendimizi koruyacak gücümüz var. Çaresiz olmadığımızı gösteriyoruz, birlikte direneceğiz, kendi ana vatanımızı da tarihimizi de unutmadan haklarımızı da savunarak hep birlikte kurtuluşu gideceğiz.', Diyarbakır'da yaptığı basın açıklamasında 'Bugün operasyon yaptığımız her yerde ... coşku havası hakim, ... o insanlar daha ilk günden kazandıklarından o kadar eminler ... Bir kez daha zulmün faşizmin kazanmasına imkan vermeyeceğiz, bu direniş kazanacaktır. Öyle hendek çukur diye küçümsemeye çalışanlar da dönüp tarihe baksınlar, on milyonlarca kahraman, yiğit bu darbeye karşı direnen insan var, sen halka karşı savaş açmışsın, halk her yerde direnir, direnecektir.' şeklinde ifadeler kullanmıştır. Başvurucu, son konuşmasında Diyarbakır'da yapılacak DTK'nın Olağanüstü Kongresi'nde 'öz yönetim'in inşası sürecinin siyasi zeminde daha güçlü yönetilmesi için önemli kararlar alacaklarını ve bunları hayata geçireceklerini de söylemiştir.

153. Başvurucu 2015 yılında anılan kongrede yaptığı konuşmada 'Barikat ve hendek öz yönetim taleplerinin sonucunda ortaya çıktı gibi kısır bir tartışmaya bir cevap olsun diye bunları ifade ediyoruz. Barikat ve hendek Kürt halkı öz yönetim istediği için kazılamadı. Barikat ve Hendek Ankara'da katliam planları yapanlar o planları hayata geçirmeye başladığı için kazıldı. ... Ne hendeği ne barikatı mevzu oralara kadar küçümsemez hendekteki barikattaki direnişin nedeni faşizme karşı katliama karşı duruş ve direniştir. Özerklik eşittir hendek barikat değildir. Özerklik ... onurlu yaşama hakkıdır eğer biri bunu kabul etmiyor, ... bunu aklından geçirenleri 'ben tutuklayacağım, katledeceğim, diz çöktüreceğim' diyorsa vallahi o barikat hendek kazmışlar çok değil'; 'Direnen

arkadaşlarımıza ... teşekkür ediyorum. Canını ortaya koyan ... her bir arkadaşımıza, ailelerine, şehitlerimize bir kez daha vefa ve bağlılık sözümüzü tekrar ediyoruz.' şeklinde beyanda bulunmuştur.

154. Başvurucu 26/3/2016 tarihinde hendek olayları devam ederken Diyarbakır'daki DTK Olağanüstü Kongresi'ndeki konuşmasında ise '... Bugün Cizre'de, Silopi'de, Yüksekova'da, Sur'da veya başka bir yerde, Nusaybin'de teröre ve teröriste karşı mücadele edilmiyor... Bir halkın tamamı hedefe konulmuş durumdadır... hak ve özgürlük isteyen Kürtlerin hepsini terörist dönemi edip gereğini yapacağım dersiniz, 15 milyonluk halk da elinde ne imkân varsa sizin faşist uygulamalarınıza karşı tabi ki direnir. Orada direniş meşru olur. Yoksa savaş meşru bir şey değildir. Savaşın meşruiyeti olmaz. Direniş meşrudur...' şeklinde ifadeler kullanmıştır.

155. Anılan konuşmalar, genel olarak 'hendek olayları'nın yoğunlaştığı yerlerde yapılmıştır. Bu itibarla soruşturma mercilerinin başvurusunun siyasi konumunu, söz konusu konuşmaların yapıldığı dönemi ve yerleri, konuşmaların içeriğini ve bağlamını birlikte dikkate alıp yukarıda yer verilen ifadeleri içeren konuşmaları terörle bağlantılı bir suç işlendiğine dair belirti olarak kabul etmelerinin temelsiz olduğu söylenemez.

156. Başvurucu 2012 ve 2013 yıllarında yaptığı bazı konuşmalar nedeniyle de soruşturma mercilerince suçlanmıştır. Bu bağlamda soruşturma mercilerinin tespitlerine göre Abdullah Öcalan'ın ceza infaz kurumunda tutulma koşullarını protesto etmek amacıyla ülke genelinde hükümlü ve tutuklularca ceza infaz kurumlarında başlatılan ölüm oruçlarını desteklemek için 2012 yılında Kızıltepe'de yaptığı konuşmada '... demişler ki Öcalan posteri asamazsınız... onu diyenlere açıkça sesleniyorum.... biz başkan Apo'nun heykelini dikeceğiz heykelini.', 2013 yılında Diyarbakır'da yaptığı konuşmada '...Kürt hareketi savaşı meşru müdafaa savaşı olarak ele aldı... PKK hareketi olmasaydı bugün Kürt halkı diye bir şey Türkiye kürdistanı için en azından olmayacaktı. Türkiye kürdistanında Kürtlerin varlığından söz edilmeyecekti. 1984 hamlesi olmasaydı, gerilla savaşı olmasaydı, kimse bugün Kürt halkının varlığından söz edemezdi, çünkü Kürtlerin başka çaresi yoktu... Şemdinli'de Eruh'ta ilk direniş sergilendiğinde kimse ne olduğunu farkında değildi ama o direniş bugün büyük bir halk gerçeği yarattı.' şeklinde sözler sarf etmiştir. PKK'dan kaynaklı terör eylemlerini olumlayan ifadeler içeren söz konusu konuşmaların terörle bağlantılı bir suç işlendiğine dair belirti olarak kabul edilmesinin de temelsiz olduğu söylenemez.

157. Son olarak başvurusunun PKK terör örgütü yöneticilerinden talimat olarak hareket ettiği ileri sürülmüştür. 'Yanlışlıkla infaz edilen' bir örgüt mensubunun ailesinin başvurusunun da içinde olduğu bir heyetçe ziyaret edilmesi ve örgüt tarafından hazırlanan özür mektubunun aileye iletilmesine ilişkin -PKK terör örgütünün kurucularından ve yöneticilerinden biri olduğu belirtilen Sabri Ok'un talimatlarını içerdiği ileri sürülen- belge, Avrupa Komisyonundan randevusu alınan görüşmeye başvurusunun da bizzat katılmasına ilişkin -Sabri Ok ile (terör örgütü yönetici olduğu belirtilen) K.Y. ve K.Y. ile başvuru arasında geçtiği ileri sürülen- telefon konuşmaları (bkz. § 37) gözönüne alındığında soruşturma mercilerinin bu değerlendirmesinin olgusal temellerinin bulunduğu anlaşılmaktadır.

158. Sonuç olarak başvuru yönünden suç şüphesini doğrulayan kavretli belirtilerin bulunmadığının kabulü mümkün değildir."

76. Anayasa Mahkemesi, başvuru yönünden tutuklama nedenlerinin bulunduğunu değerlendirirken özellikle kaçma şüphesi bakımından olgusal temellerin mevcut olduğunu ifade etmiştir. Bu çerçevede tutuklamaya konu silahlı terör örgütü üyesi olma ve suç işlemeye

tahrik suçlarının Türk hukuk sistemi içinde ağır cezai yaptırımlar öngörülen suç tiplerinden olduğu hatırlatılmış ve isnat edilen suça ilişkin kanunda öngörülen cezanın ağırlığının kaçma şüphesine işaret eden durumlardan biri olduğu yönündeki içtihadı atıf yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca silahlı terör örgütü üyesi olma suçunun 5271 sayılı Kanun'un 100. maddesinin (3) numaralı fıkrasında yer alan ve kanun gereği *tutuklama nedeni varsa sayılabilen* (katalog) suçlar arasında olduğuna dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra başvurunun tutum ve davranışları da değerlendirmede dikkate alınmıştır. Bu kapsamda özellikle yasama dokunulmazlığına ilişkin Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra ilgili Cumhuriyet başsavcılıkları tarafından ifadesi alınmak üzere farklı tarihlerde birçok kez çağrı kâğıdıyla davet edilmesine rağmen başvurunun bu çağrılara uymadığına, ayrıca milletvekili dokunulmazlıklarına ilişkin Anayasa değişikliği teklifinin TBMM'ye verilmesi üzerine başvurunun eş genel başkanı olduğu HDP adına yaptığı bir konuşmada kesin bir tavırla partisine ait hiçbir milletvekilinin ifade vermeye gitmeyeceğini belirttiğine vurgu yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi başvurunun bu tutumunun kişisel bir yaklaşımın ötesinde soruşturma ve kovuşturma süreçlerini zorlaştırmaya yönelik siyasi bir tavır olduğunun, bu nedenle de devamlılık arz edebileceğinin altını çizmiştir (*Selahattin Demirtaş*, §§ 159-163).

77. Tutuklamanın ölçülü olduğu sonucuna varılırken milletvekilliğinin tutuklamayı otomatik olarak ölçsüz kılmayacağı, Anayasa Mahkemesinin milletvekillerinin tutukluluğuyla ilgili daha önce verdiği kararlarda seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarıyla bağlantılı olarak sadece tutukluluğun makul süreyi aştığına ilişkin şikâyetleri incelediği, bu incelemede kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği sonucuna varırken seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarının kullanılmasından kaynaklanan yararlarla birlikte tutukluluğun süresini de dikkate aldığı ifade edilmiştir. Öte yandan terör suçlarının soruşturulmasının kamu makamlarını ciddi zorluklarla karşı karşıya bıraktığı hatırlatılarak kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının adli makamlar ve güvenlik görevlilerinin -özellikle organize olanlar olmak üzere- suçlarla ve suçlulukla etkili bir şekilde mücadelesini aşırı derecede güçleştirmeye neden olabilecek şekilde yorumlanmaması gerektiği yönündeki yaklaşım tekrarlanmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca soruşturma sürecini de incelemeye alarak süreç yönünden tutuklamayı ölçsüz kılan bir durumun olmadığını tespit etmiştir (*Selahattin Demirtaş*, §§ 164-176).

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Bireysel Başvuru Süreci

78. Başvurucu 20/2/2017 tarihinde AİHM'e bireysel başvuruda bulunarak hakkında uygulanan 4/11/2016 tarihli tutuklama tedbiriyile bağlantılı olarak Sözleşme'nin bazı hükümlerinin ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

79. AİHM İkinci Dairesi 20/11/2018 tarihinde başvuruyu karara bağlamış ve bu kapsamda;

i. Yakalama ve gözaltı tedbirlerinin hukuki olmadığından bahisle Sözleşme'nin 5. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ihlal edildiği iddiasının iç hukuk yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez olduğuna,

ii. Tutuklamanın ulusal mevzuata uygun olmadığından bahisle Sözleşme'nin 5. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ihlal edildiği iddiasının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna,

iii. Soruşturma dosyasına erişimin engellendiğinden bahisle Sözleşme'nin 5. maddesinin (4) numaralı fıkrasının ihlal edildiği iddiasının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna,

iv. Tutuklama yönünden suç işlendiğine dair şüphelenmek için makul şüphenin bulunmadığından bahisle Sözleşme'nin 5. maddesinin (1) numaralı fıkrasının ihlal edildiği iddiasının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna,

v. Tutukluluk ile ilgili olarak Anayasa Mahkemesi önünde kısa sürede yargısal denetim yapılmadığı iddiası yönünden Sözleşme'nin 5. maddesinin (4) numaralı fıkrasının ihlal edilmediğine,

vi. Tutukluluğun makul süreyi aşması nedeniyle Sözleşme'nin 5. maddesinin (3) numaralı fıkrasının ihlal edildiğine,

vii. Tutukluluğun devam ettirilmesi dolayısıyla siyasi faaliyetlerin kısıtlanması nedeniyle Sözleşme'ye ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiğine,

viii. Tutukluluğun Sözleşme'de öngörülenin dışındaki amaçlarla devam ettirilmesi nedeniyle Sözleşme'nin -5. maddesinin (3) numaralı fıkrasıyla bağlantılı olarak- 18. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (*Selahattin Demirtaş/Türkiye* (2), B. No: 14305/17, 20/11/2018).

80. Anılan kararda AIHM, Hükümetin Anayasa Mahkemesi önünde bireysel başvuru yolunun tüketilmediği yönündeki itirazını, Anayasa Mahkemesinin 21/12/2017 tarihinde karar verdiğinden bahisle kabul etmemiştir. Buna karşılık AIHM, tutukluluğun makul süreyi aşması nedeniyle Sözleşme'nin 5. maddesinin (3) numaralı fıkrasının ve bununla bağlantılı olarak Sözleşme'ye ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiği iddiaları bakımından söz konusu şikâyetlerin dile getirildiği bir bireysel başvurunun Anayasa Mahkemesi önünde derdest olduğunu ifade etmesine (bkz. *Selahattin Demirtaş/Türkiye* (2), §§ 80-85) ve Anayasa Mahkemesinin 21/12/2017 tarihli kararında tutukluluğun makul süreyi aştığı iddiasının -başvuru formunda dile getirilmemesi nedeniyle- incelenmediğini açıkça ifade etmesine (bkz. § 72) rağmen Anayasa Mahkemesinin anılan kararında incelenmemiş olan bir şikâyeti incelenmiş gibi kabul ederek söz konusu iddiaları esas bakımından değerlendirme yoluna gitmiştir.

81. AIHM, ihlal sonucuna vardığı iddialara ilişkin olarak giderim bakımından da değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu kapsamda başvurucuya 10.000 avro manevi tazminat ile 15.000 avro mahkeme masraflarının ödenmesine hükmedilmiş, bunun yanı sıra "*başvurucunun tutukluluk durumuna son vermek için gerekli bütün tedbirleri alma görevinin davalı Devlete ait olduğuna*" karar verilmiştir. Kararın başvurucunun tutukluluğunun sona erdirilmesine ilişkin açıklamaların yer aldığı kısımları şöyledir:

"279. Sözleşme'nin 46. maddesinin ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

"1. Yüksek Sözleşmeci Taraflar, taraf oldukları davalarda Mahkemenin verdiği kesinleşmiş kararlara uymayı taahhüt ederler.

2. Mahkemenin kesinleşen kararı, infazını denetleyecek olan Bakanlar Komitesi'ne gönderilir.

(...)'

280. Yüksek Sözleşmeci Taraflar, Sözleşme'nin 46. maddesi uyarınca, Bakanlar Komitesi'nin bu kararların icrasını denetlemekle görevli olması nedeniyle, taraf oldukları davalarda Mahkeme tarafından verilen kesinleşmiş kararlara uymayı taahhüt etmektedirler. Dolayısıyla, özellikle Sözleşme ya da Protokoller'in ihlalinin sorumlu olduğu kabul edilen davalı Devlet'in yalnızca ilgililere adil tazmin bağlamında ödenmesine karar verilen meblağları ödemeye değil, aynı zamanda, Bakanlar Komitesi'nin denetimi altında, Mahkeme tarafından tespit edilen ihlale son vermek ve söz konusu durumun olabildiğince bir önceki haline getirilmesini sağlayacak şekilde bunun sonuçlarını mümkün olduğunca ortadan kaldırmak amacıyla iç hukuk düzeninde kabul edilmesi gereken genel ve/veya gerektiğinde, bireysel tedbirleri seçmeye davet edildiği sonucuna varılmaktadır (bk. diğer birçok karar arasından, *Scozzari ve Giunta/İtalya* [BD], No. 39221/98 ve 41963/98, § 249, *AIHM 2000-VIII, Maestri/İtalya* [BD], No. 39748/98, § 47, *AIHM 2004 I, Ilaşcu ve diğerleri/Moldova ve Rusya* [BD], No. 48787/99, § 487, *AIHM 2004-VII, Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT)/İsviçre* (No. 2) [BD], No. 32772/02, § 85, *AIHM 2009*, yukarıda anılan *Assanidzé kararı*, § 198 ve *Fatullayev/Azerbaycan*, No. 40984/07, § 172, 22 Nisan 2010 ve yukarıda anılan *Del Rio Prada kararı*, § 137).

281. Ayrıca, Sözleşme'den ve özellikle Sözleşme'nin 1. maddesinden, Sözleşmeci Devletler'in, Sözleşme'yi onaylayarak, iç hukuklarının Sözleşme ile uyumlu olmasını sağlamayı taahhüt ettikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, iç hukuk düzeninde başvuranın durumunun yeterli şekilde telafi edilmesine yönelik her türlü olası engeli ortadan kaldırma görevi davalı Devlet'e aittir (yukarıda anılan *Maestri kararı*, § 47 ve yukarıda anılan *Assanidzé kararı*, § 199). Davalı Devlet tarafından kabul edilmesi gereken tedbirlere ilişkin olarak, Bakanlar Komitesi'nin denetimi altında, tespit edilen ihlallere son vermek için, Mahkeme, kararlarının esasen açıklayıcı bir nitelik taşıdığını ve genel olarak, iç hukuk düzeninde kullanılması gereken araçların Mahkemenin kararında yer alan sonuçlarla uyumlu olması için, Sözleşme'nin 46. maddesi bakımından yükümlülüğünü yerine getirmek amacıyla bu araçları seçme görevinin öncelikle söz konusu Devlet'e ait olduğunu hatırlatmaktadır. Bir kararın icrasına ilişkin özel şartlarla ilgili bu takdir yetkisi, Sözleşme tarafından Sözleşmeci Devletler'e getirilen, güvence altına alınan hak ve diğerlere saygı gösterilmesini sağlama yönündeki başlıca yükümlülükten doğan seçim özgürlüğü anlamına gelmektedir (bk. diğer kararlar arasından, yukarıda anılan *Fatullayev kararı*, § 173, ve bu kararda atıf yapılan içtihat).

282. Bu nedenle, tespit edilen ihlalin niteliğinin gerçekte buna çözüm getirebilecek nitelikteki farklı türden tedbirler arasında seçim yapma imkânı sunmaması halinde, Mahkeme, *Assanidzé* (yukarıda anılan karar, §§ 202-203), *Ilaşcu ve diğerleri* (yukarıda anılan karar, § 490), *Alexanian/Rusya* (No. 46468/06, §§ 239-240, 22 Aralık 2008), *Fatullayev* (yukarıda anılan karar, §§ 176-177), yukarıda anılan *Del Rio Prada*, §§ 138-139) ve *Şahin Alpay* (yukarıda anılan karar, §§ 194-195) davalarında yaptığı gibi, yalnızca bireysel bir tedbiri almaya belirtmeye karar verebilmektedir. Bu içtihat ışığında, Mahkeme, somut olayda başvuranın tutukluluk halinin devamının Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasının ve 18. maddesinin ihlalinin devamına ve taraf Devletlerin Sözleşme'nin 46. maddesinin 1. fıkrasından doğan Mahkemenin kararına uyma yükümlülüklerinin yerine getirilmemesine yol açacağı kanaatine varmaktadır.

283. Bu koşullarda, Mahkeme, davanın kendine özgü koşullarını, ihlal tespitinin dayandığı gerekçeleri ve Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasının ve 18. maddesinin ihlaline

son verme yönündeki acil ihtiyacı dikkate alarak, başvurunun tutukluluk halinin devamını haklı gösteren yeni unsurlar veya deliller sunulmadığı sürece, mümkün olan en kısa sürede, mevcut davaya konu edilen ceza davaları kapsamında karar verilen, başvurunun tutukluluğunu sona erdirmeye görevinin davalı Devlete ait olduğu kanısına varmaktadır."

82. AİHM İkinci Dairesinin 20/11/2018 tarihli kararına karşı hem başvuru hem de Hükümet, başvurunun Büyük Daire önünde görüşülmesi talebinde bulunmuştur. Bu talebin kabul edilmesi üzerine Büyük Daire 18/9/2019 tarihinde yaptığı duruşmada başvuru ve Hükümetin temsilcilerini dinlemiştir.

83. Bireysel başvuru AİHM Büyük Dairesi önünde derdestir.

3. Bir Başka Suçtan Verilen Mahkûmiyet Kararına İlişkin Süreç

84. İstanbul'da 17/3/2013 tarihinde yapılan açık hava toplantısına ilişkin olarak başlatılan bir soruşturma kapsamında milletvekili olan başvuru hakkında yasama dokunulmazlığının kaldırılması istemiyle düzenlenen fezleke -belirli aşamalarındaki dosyalar yönünden yasama dokunulmazlığına istisna getiren- 6718 sayılı Kanun ile Anayasa'ya eklenen geçici maddenin yürürlüğe girmesi (bkz. §§ 15, 16) dolayısıyla iade edilmiş, bunun üzerine Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığının 16/8/2016 tarihli iddianamesiyle başvuru terör örgütünün propagandasını yapma suçundan cezalandırılması istemiyle kamu davası açılmıştır.

85. İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesince E.2017/173 sayılı dosya üzerinden yürütülen yargılama sonunda 18/9/2018 tarihinde verilen kararla başvuru anılan toplantıda sarf ettiği bazı sözleri dolayısıyla PKK terör örgütünün propagandasını yaptığı değerlendirilmiş ve 4 yıl 8 ay hapis cezası ile cezalandırılmasına hükmedilmiştir.

86. Başvuru, anılan karara karşı istinaf kanun yoluna başvurmuştur. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 2. Ceza Dairesi 4/12/2018 tarihinde istinaf başvurusunun esastan reddine karar vermiş, böylelikle başvuru hakkındaki mahkûmiyet hükmü -karar tarihindeki kanun hükümleri uyarınca- kesinleşmiştir. Bunun üzerine hükmün infazına 7/12/2018 tarihinde başlanmıştır.

87. Başvuru müdafii 10/9/2019 tarihinde İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesine başvurarak başvuru hakkında Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesinin E.2017/189 sayılı dosyasında tutuklulukta geçen sürenin İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesince E.2017/173 sayılı dosyasında kesinleşen 4 yıl 8 aylık hapis cezasından mahsubuna karar verilmesini talep etmiştir.

88. İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesi 20/9/2019 tarihinde talebin kabulü ile başvuru Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesinin E.2017/189 sayılı dosyasında 4/11/2016 ile 7/12/2018 tarihlerinde tutuklulukta geçirdiği sürenin infaz edilmekte olan -4 yıl 8 aylık hapis- cezasından mahsubuna karar vermiştir.

89. Öte yandan başvuru hakkında mahkûmiyet kararına konu suçun da aralarında olduğu bazı suçlar bakımından verilen hükümlere karşı -ceza miktarı önemli olmaksızın- temyiz yoluna başvurulmasına imkân tanıyan 17/10/2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanun'un 24/10/2019 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmesi üzerine başvuru

30/10/2019 tarihli dilekçe ile İstanbul 26. Ağır Ceza Mahkemesine başvurmuş, söz konusu hükme karşı temyiz kanun yoluna başvurulması dolayısıyla infazın durdurulmasına karar verilmesini talep etmiştir.

90. Mahkeme 31/10/2019 tarihinde talebin kabulü ile infazın durdurulmasına ve başvurunun anılan mahkûmiyet hükmü bakımından tahliyesine karar vermiştir.

91. Dava temyiz incelemesi için Yargıtayda derdesttir.

4. Bir Başka Suçtan Verilen Tutuklama Kararına İlişkin Süreç

92. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 6-7/10/2014 tarihlerinde başlayıp sonraki günlerde birçok şehre yayılan ve çok sayıda kişinin hayatını kaybettiği veya yaralandığı şiddet olayları dolayısıyla 2014 yılında bir (2014/146757 sayılı) soruşturma başlatılmıştır (kamuoyunda 6-7 Ekim olayları olarak bilinen bu şiddet eylemlerinin ayrıntıları için bkz. *Selahattin Demirtaş*, §§ 24-30).

93. Bu soruşturma kapsamında Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı 20/9/2019 tarihinde -başka bir suçtan Edirne F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda hükümlü olarak bulunmakta olan- başvuru (anılan dönemde HDP'nin diğer eş genel başkanı olan F.Y.Ş. ile birlikte) devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozma, bir suçu gizlemek veya başka bir suçun delillerini gizlemek ya da yakalanmamak amacıyla (kasten insan) öldürme ve öldürmeye teşebbüs, birden fazla kişi ile birlikte gece vaktinde suç örgütüne yarar sağlamak maksadıyla yağma, cebir, tehdit veya hile kullanarak kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçlarından tutuklanması istemiyle Ankara Sulh Ceza Hâkimliğine sevk etmiştir.

94. Tutuklama talep yazısında 6-7 Ekim olaylarına ve bu kapsamda birçok şehirde yaşanan şiddet eylemleri ile bunların sonucunda hayatını kaybeden ve yaralanan kişiler olduğuna genel olarak değinilmiş, *"dosya içinde mevcut araştırma ve tespit tutanakları, müşteki tanık ve şüpheli ifadeleri, olay görüntüleri içerir tutanak ve CD'ler, sair tutanaklar birlikte değerlendirildiğinde şüphelilerin [başvuru ve şüpheli F.Y.Ş.] atılı suçları işlediklerine dair haklarında kuvvetli suç şüphesinin mevcut olduğu, şüphelilere atılı suçların katalog suçlardan olması ve cezaların üst sınırı dikkate alınarak"* tutuklamaya karar verilmesi istenmiştir.

95. Başvurunun sorgusu aynı gün Ankara 1. Sulh Ceza Hâkimliği tarafından yapılmıştır. Başvuru, sorguya hükümlü olarak bulunduğu ceza infaz kurumundan SEGBİS yoluyla katılmıştır. Sorgu sırasında başvurunun müdafileri de sorgunun yapıldığı Hâkimlik salonunda hazır bulunmuştur. Başvuru, sorgudaki ifadesinde tutuklama talebine konu 6-7 Ekim olaylarına ilişkin suçlama dolayısıyla 4/11/2016 tarihinde tutuklandığını ve bununla ilgili yargılamanın devam etmekte olduğunu, bu olaylarla ilgili yargılandığı davada veya bireysel başvuru süreçlerinde şimdi tutuklamaya konu edilen suçlardan (sevk maddelerinden) bahsedilmediğini, aynı olaylar nedeniyle mükerrer olarak tutuklanmasının talep edildiğini, anılan olaylar sırasında şiddeti teşvik ya da tahrik etmediğini, aksine önlemeye çalıştığını belirtmiştir.

96. Hâkimlik, sorgu sonucunda başvurunun atılı suçlardan tutuklanmasına karar vermiştir. Kararın ilgili kısmı şöyledir:

Şüpheliler F.Y.Ş. ve SELAHATTİN DEMİRTAŞ'ın üzerlerine yüklenen Devletin Birliğini ve Ülke Bütünlüğünü Bozma, Bir Suçu Gizlemek veya Başka Bir Suçun Delillerini Gizlemek ya da Yakalanmamak Amacıyla Öldürmeye Azmettirme (TCK'nın 214/3. Maddesi yollamasıyla), Birden Fazla Kişi İle Birlikte Gece Vaktinde Suç Örgütüne Yarar Sağlamak Maksadıyla Yağmaya Azmettirme (TCK'nın 214/3. Maddesi yollamasıyla), Cebir, Tehdit veya Hile Kullanarak Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılmaya Azmettirme (TCK'nın 214/3. Maddesi yollamasıyla), Bir Suçu Gizlemek veya Başka Bir Suçun Delillerini Gizlemek ya da Yakalanmamak Amacıyla Öldürmeye Teşebbüse Azmettirme (TCK'nın 214/3. Maddesi yollamasıyla) suçlarının vasfı ve mahiyeti, kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren deliller (müşteki, tanık ve şüpheli beyanları, olaylara ilişkin tutanak ve CD'ler, araştırma ve tespit tutanakları ile diğer bilgi ve belgeler), fillerin kanunda karşılığı olan cezaların miktarı, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 19. ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddelerinde yer alan tutuklamaya ilişkin şartların gerçekleştiği dikkate alınarak adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağı anlaşılmakla şüphelilerin CMK'nın 100. vd. maddeleri gereğince ayrı ayrı TUTUKLANMASINA ... [karar verildi.]”

97. Başvurucu 7/11/2019 tarihinde anılan tutuklama kararıyla bağlantılı şikâyetlerin dile getirildiği bir bireysel başvuruda (2019/36348 sayılı) bulunmuştur.

98. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuş; Komisyonda başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

99. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Bakanlığa gönderilmiştir.

100. Başvuru, Anayasa Mahkemesi önünde derdestir.

5. Tazminat Davasına İlişkin Süreç

101. Başvurucu 16/11/2017 tarihinde 5271 sayılı Kanun'un 141. ve 142. maddelerine dayanarak Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesinde tazminat davası açmıştır. Dava dilekçesinde başvurunun kanunda öngörülen koşullara aykırı olarak tutukluluğunun devam ettirildiği, makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmadığı ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmediği, azami otuz günlük aralıklarla tutukluluk incelemesinin yapılmadığı iddia edilerek -milletvekili olması ve siyasi konumu dikkate alınarak- 250.000 TL maddi ve 500.000 TL manevi tazminat talep edilmiştir.

102. Öte yandan başvuru, Anayasa Mahkemesine sunduğu bireysel başvuru formlarında anılan davadan bahsetmiştir.

103. Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesi E.2017/455 sayılı dosya üzerinden yürütülen yargılama sonucunda 11/7/2018 tarihinde davanın kısmen kabulü ile başvuru lehine 10.000 TL manevi tazminata hükmetmiştir. Bu bağlamda kararda 5271 sayılı Kanun'un 108. maddesi uyarınca en geç otuzar günlük aralıklarla resen tutukluluk incelemesi yapılması gerekmesine rağmen 21/7/2017 (son tutukluluk incelemesinin yapıldığı 22/6/2017 tarihinden otuz gün sonra) tarihinden itibaren 3/10/2017 tarihine kadar başvurunun tutukluluk durumunun incelenmemesi dolayısıyla 10.000TL manevi tazminata hükmedilmesi gerektiği belirtilmiştir.

104. Buna karşılık Mahkeme, başvurunun kanunda öngörülen koşullara aykırı olarak tutukluluğunun devam ettirildiği, makul sürede yargılama mercii huzuruna

çıkartılmadığı ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmediği iddiası bakımından soruşturma ve kovuşturma süreçleri ile başvuru hakkında verilen tutukluluğa ilişkin kararları dikkate alarak tutukluluğun makul süreyi aşmadığı sonucuna varmış; bu nedenle anılan iddiaya dayalı tazminat istemini kabul etmemiştir. Kararın gerekçesinin ilgili kısımları şöyledir:

"Davacı tarafından CMK'nın 141. maddesi uyarınca makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkartılmadığı ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmediği ve bu nedenle de maddi ve manevi yönden zararının bulunduğu iddia edildiği, CMK'nın 141/1-d maddesinde 'Kanuna uygun olarak tutuklandığı halde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkartılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen' kişilere de tazminat verilmesinin öngörüldüğü, Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 22/06/2016 tarih, 2015/12366 esas ve 2016/10728 karar sayılı kararı ve pek çok kararında uzun tutukluluk nedeniyle davacının manevi tazminat isteminde bulunabileceğinin kabul edildiği, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 19/son maddesinde 'Hürriyeti kısıtlanan kişilerin en kısa zamanda bırakılmasının' sağlanmasının öngörüldüğü, yine Anayasa'nın 90/son maddesine göre, usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalardan olan ve uygulama önceliği bulunan İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5/3. maddesinde 'Yakalanan veya tutuk durumda bulunan herkes hemen bir hakim veya adli görev yapmaya yasayla yetkili kılınmış diğer bir görevli önüne çıkarılır' hükmünün yer aldığı göz önüne alındığında makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkartılmayan ve tutukluluk durumu makul süreyi aşan kişilerin tazminat davası açabileceğinin kabul edildiği anlaşılmakla; Anayasa Mahkemesi'nin 22/5/2018 tarih ve 30428 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, 12/4/2018 tarihli ve 2016/15637 başvuru numaralı kararında da 'Bir ceza soruşturması veya kovuşturması kapsamında sürdürülen tutukluluğun makul süreyi aşır aşmadığı öncelikle tutukluluğa ilişkin kararların gerekçeleri üzerinden tespit edilebilir. Tutukluluğa ilişkin kararların gerekçelerinde tutuklamanın ön şartı olan kişinin suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunduğu, tutuklama nedenlerinin ve tutuklamanın neden ölçülü olduğunun ortaya konulması gerekmektedir.' şeklinde ifade edildiği üzere somut olayda tutuklama süresinin makul olup olmadığının değerlendirilebilmesi için davacının tutuklanmasına ve tutukluluk durumunun değerlendirilmesine ilişkin kararların ve davacının üzerine atılı suçların niteliğinin göz önüne alınması gerekmektedir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi tarafından aynı kararında tutukluluk süresinin makul olup olmadığı konusunun genel bir ilke çerçevesinde değerlendirilmesinin mümkün olmadığı ve bir kişinin tutuklu kaldığı sürenin makul olup olmadığının her davanın kendi özelliklerine göre değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bunun yanı sıra davacının koruma tedbirine konu ceza davasında tutuklu kaldığı süre yönünden AİHM'in tutukluluk konusunda benimsediği davanın kapsamı, dosyadaki delillerin çokluğu, sanıklara yüklenen suçların sayısı ve niteliği, sanıkların sayısı ve davanın karmaşık olması durumunun tutukluluk süresinin makul olup olmadığı, organize suçlar bakımından ve ayrıca olayın istisnai koşullarının, karmaşıklığının, başvurunun kovuşturulmasına neden olan eylemin ağırlığının başvurunun kaçma ihtimalinin de davacının tutuklulukluk süresinin makul olup olmadığının değerlendirilmesinde ve bu suretle davacının CMK'nın 141/1-d maddesi gereğince tazminat talep etme hakkının bulunup bulunmadığının tespitinde önem arz ettiği kabul edilmektedir. (Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 09/03/2015 tarihli, 2014/15450 esas ve 2015/4363 karar sayılı kararı)

Huzurdaki davaya esas dosya incelendiğinde; davacı hakkında soruşturma aşamasında Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 2016/29478 soruşturma nolu silahlı terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek, 2016/29479 soruşturma nolu silahlı terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek, 2016/29479 soruşturma nolu silahlı terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek, 2016/24950 soruşturma nolu terör örgütü propagandası yapmak ve silahlı terör örgütüne üye olmak, 2016/29476 soruşturma nolu silahlı terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt

adına suç işlemek, 2016/24946 soruşturma nolu silahlı terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek, 2016/35438 soruşturma nolu halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme, 2016/35211 soruşturma nolu kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleme, yönetme hareketlerine katılma, terör örgütü propagandası yapma, suç ve suçluyu övmeye, 2016/35237 soruşturma nolu kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleme, yönetme hareketlerine katılma, terör örgütü propagandası yapma, 2016/35447 soruşturma nolu halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme, terör örgütü propagandası yapma, suç ve suçluyu övmeye, 2016/23921 soruşturma nolu terör örgütü propagandası yapma, 2016/23920 soruşturma nolu halkı alenen kin ve düşmanlığa tahrik etme, terör örgütü propagandası yapma, 2016/24617 soruşturma nolu suç işlemeye alenen tahrik etme ve terör örgütü propagandası yapma, 2016/29488 soruşturma nolu terör örgütü propagandası yapma, 2016/29489 soruşturma nolu terör örgütü propagandası yapma, 2016/24542 soruşturma nolu suç ve suçluyu övmeye, 2016/35454 soruşturma nolu kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleme, yönetme hareketlerine katılma, terör örgütü propagandası yapma suçlarında yürütülen soruşturma dosyalarının davacı hakkında düzenlenen iddianamenin dayanağı olan 2016/24950 soruşturma nolu dosya üzerinde birleştirildiği, davacı hakkında düzenlenen 11/01/2017 tarih, 2016/24950 soruşturma sayılı ve 2017/118 iddianame numaralı iddianameye göre davacı hakkında düzenlenen 31 adet ayrı olay ve konuya ilişkin fezlekenin bulunduğu ve bu fezlekelerin iddianamenin kapsamında isnat edilen suçlamalara ilişkin olarak yer aldığı, ayrıca iddianame kapsamında başta terör örgütü yöneticiliği olmak üzere davacıya isnat edilen birden fazla ve birbirinden farklı bir çok suç tipinin bulunduğu, davacının tutuklandığı 04/11/2016 tarihinden bu yana tutuklu olarak yargılandığı ve davacıya isnat edilen suçlara göre davacının tutukluluk süresinin Türk Ceza Kanunu'na göre öngörülen azami tutukluluk sürelerini aşmadığı anlaşılmıştır.

Somut olayda davacı hakkında Sulh Ceza Hakimliklerinin ve Ağır Ceza Mahkemelerinin tutukluluğunun devamı kararlarının gerekçelerinde yer alan tutuklama nedenlerine ve ölçülülüğe ilişkin açıklamalar incelendiğinde ise davacının atılı suçları işlediğine ilişkin somut delillere dayalı kuvvetli suç şüphesinin bulunduğuna, kaçma şüphesine, isnat edilen silahlı terör örgütü kurma ve yönetme suçunun 5271 sayılı Kanun'un 100. maddesinin 3 numaralı fıkrasında yer alan ve Kanun gereği "tutuklama nedeni varsayılabilen" suçlar arasında olmasına, isnat edilen suçlamalara göre tutuklama tedbirinin ölçülü/orantılı olmasına, adli kontrol tedbirlerinin yetersiz kalacağına dayandığı görülmektedir. Davacıya isnat edilen suçlamanın niteliği, davacının yöneticisi olduğu iddia edilen PKK terör örgütünün örgütlenme biçimi ve işleyişi, soruşturma/kovuşturma konusu edilen olayların özellikleri birlikte dikkate alındığında tutukluluğun devamı kararlarındaki gerekçelerin tutukluluğun devamının hukuka uygunluğunu ve tutukluluğun meşruluğunu haklı gösterecek özen ve içerikte olduğu, dolayısıyla tutukluluk halinin devamına ilişkin bu gerekçelerin tutukluluk süresi itibarıyla ilgili ve yeterli olduğu sonucuna varılmıştır.

Bunun yanı sıra somut olayda davacıya isnat edilen suçların ciddi ve ağır oluşu, davacı hakkında terör örgütü yönetici olma, 15 kez terör örgütü propagandası yapma, 3 kez kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleme veya yönetme, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılma, 2 kez halkı kin ve düşmanlığa tahrik, 4 kez suç ve suçluyu övmeye, suç işlemeye tahrik, kanunlara uymamaya tahrik suçlarından yargılama yapıldığı, iddianamenin davacı hakkında düzenlenen 31 ayrı konu ve olaya ilişkin fezlekeye dayandığı, davacının yargılandığı suçların niteliği, özellikle eylemlerin sayısı ve eylemlerin niteliğinden hareketle dosyanın karmaşıklık düzeyi dikkate alındığında tutukluluk süresinin makul olduğu anlaşılmakla davacının makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmaması ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmemesine nedeniyle CMK'nın 141/1-d maddesine istinaden talep ettiği maddi ve manevi tazminat taleplerinin reddine karar verilmiştir."

105. Başvurucunun yanı sıra Cumhuriyet savcısı ve Hazine vekili (davalı) karara karşı istinaf kanun yoluna başvurmuştur.

106. Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 16. Ceza Dairesi 2/1/2019 tarihinde başvuru yönünden istinaf isteminin esastan reddine, Cumhuriyet savcısı ve Hazine vekilinin başvurusu yönünden ise manevi tazminat miktarının 3.000 TL'ye indirilmesi suretiyle hükmün düzeltilerek istinaf başvurularının esastan reddine karar vermiştir.

107. Başvurucu, karara karşı temyiz yoluna başvurmuş; Yargıtay 12. Ceza Dairesi 23/12/2019 tarihinde Bölge Adliye Mahkemesince verilen hükmü hukuka uygun bularak başvuru yönünden istinaf isteminin esastan reddine karar vermiştir.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

108. 5271 sayılı Kanun'un "Tutuklama nedenleri" kenar başlıklı 100. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"(1) Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilir. İşin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez.

(2) Aşağıdaki hallerde bir tutuklama nedeni var sayılabilir:

a) Şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular varsa.

b) Şüpheli veya sanığın davranışları;

1. Delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme,

2. Tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma,

Hususlarında kuvvetli şüphe oluşturuyorsa.

(3) Aşağıdaki suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde, tutuklama nedeni var sayılabilir:

a) 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan;

...

11. Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar (madde 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315),

..."

109. 5271 sayılı Kanun'un "Tutuklama kararı" kenar başlıklı 101. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"(1) Soruşturma evresinde şüphelinin tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından, kovuşturma evresinde sanığın tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen mahkemece karar verilir. Bu istemlerde

mutlaka gerekçe gösterilir ve adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağını belirten hukuki ve fiili nedenlere yer verilir.

(2) Tutuklamaya, tutuklamanın devamına veya bu husustaki bir tahliye isteminin reddine ilişkin kararlarda;

- a) Kuvvetli suç şüphesini,
- b) Tutuklama nedenlerinin varlığını,
- c) Tutuklama tedbirinin ölçülü olduğunu,

gösteren deliller somut olgularla gerekçelendirilerek açıkça gösterilir. Kararın içeriği şüpheli veya sanığa sözlü olarak bildirilir, ayrıca bir örneği yazılmak suretiyle kendilerine verilir ve bu husus kararda belirtilir."

110. 5271 sayılı Kanun'un "Tutuklulukta geçecek süre" kenar başlıklı 102. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"(1) (Değişik: 6/12/2006 – 5560/18 md.) Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde tutukluluk süresi en çok bir yıldır. Ancak bu süre, zorunlu hallerde gerekçeleri gösterilerek altı ay daha uzatılabilir.

(2) Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde, tutukluluk süresi en çok iki yıldır. Bu süre, zorunlu hallerde, gerekçesi gösterilerek uzatılabilir; uzatma süresi toplam üç yılı, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarda beş yılı geçemez.

(3) Bu maddede öngörülen uzatma kararları, Cumhuriyet savcısının, şüpheli veya sanık ile müdafinin görüşleri alındıktan sonra verilir."

111. 5271 sayılı Kanun'un "Şüpheli veya sanığın salıverilme istemleri" kenar başlıklı 104. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"(1) Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında şüpheli veya sanık salıverilmesini isteyebilir.

(2) Şüpheli veya sanığın tutukluluk hâlinin devamına veya salıverilmesine hâkim veya mahkemece karar verilir. Ret kararına itiraz edilebilir."

112. 5271 sayılı Kanun'un "Usul" kenar başlıklı 105. maddesi şöyledir:

"103 ve 104 üncü maddeler uyarınca yapılan istem üzerine, mercüince Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya müdafinin görüşü alındıktan sonra, üç gün içinde istemin kabulüne, reddine veya adli kontrol uygulanmasına karar verilir. (Ek cümle: 24/11/2016-6763/23 md.) 103 üncü maddenin birinci fıkrasının birinci cümlesi uyarınca yapılan istemler hariç olmak üzere örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar bakımından bu süre yedi gün olarak uygulanır. Duruşma dışında bu karar verilirken Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya müdafinin görüşü alınmaz. Bu kararlara itiraz edilebilir."

113. 5271 sayılı Kanun'un "Tutukluluğun incelenmesi" kenar başlıklı 108. maddesi şöyledir:

"(1) Soruşturma evresinde şüphelinin tutukevinde bulunduğu süre içinde ve en geç otuzar günlük süreler itibarıyla tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceği hususunda, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından 100 üncü madde hükümleri göz önünde bulundurularak, şüpheli veya müdafii dinlenilmek suretiyle karar verilir.

(2) Tutukluluk durumunun incelenmesi, yukarıdaki fıkra da öngörülen süre içinde şüpheli tarafından da istenebilir.

(3) Hâkim veya mahkeme, tutukevinde bulunan sanığın tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceğine her oturunda veya koşullar gerektirdiğinde oturumlar arasında ya da birinci fıkra da öngörülen süre içinde de re'sen karar verir."

114.5271 sayılı Kanun'un "Adli kontrol" kenar başlıklı 109. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"(1) Bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, 100 üncü maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir.

...

(3) Adli kontrol, şüphelinin aşağıda gösterilen bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasını içerir:

a) Yurt dışına çıkamamak.

b) Hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak.

c) Hâkimin belirttiği merci veya kişilerin çağrularına ve gerektiğinde mesleki uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak.

d) Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme, maktub karşılığında sürücü belgesini teslim etmek.

...

f) Şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet savcısının isteği üzerine hâkimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak.

g) Silâh bulunduramamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silâhları maktub karşılığında adli emanete teslim etmek

...

j) Konutunu terk etmemek.

k) Belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek.

l) Belirlenen yer veya bölgelere gitmemek."

115. 5271 sayılı Kanun'un "Tazminat istemi" kenar başlıklı 141. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında;

...

d) Kanuna uygun olarak tutuklandığı hâlde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen,

...

k) (Ek: 11/4/2013-6459/17 md.) Yakalama veya tutuklama işlemine karşı Kanunda öngörülen başvuru imkânlarından yararlandırılmayan,

Kişiler, maddî ve manevî her türlü zararlarını, Devletten isteyebilirler."

116. 5271 sayılı Kanun'un "Tazminat isteminin koşulları" kenar başlıklı 142. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Karar veya hükümlerin kesinleştiğinin ilgisine tebliğinden itibaren üç ay ve her hâlde karar veya hükümlerin kesinleşme tarihini izleyen bir yıl içinde tazminat isteminde bulunulabilir."

117. 5271 sayılı Kanun'un "İtiraz olunabilecek kararlar" kenar başlıklı 267. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir."

118. 5271 sayılı Kanun'un "İtiraz usulü ve inceleme mercileri" kenar başlıklı 268. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"(1) Hâkim veya mahkeme kararına karşı itiraz, kanunun ayrıca hüküm koymadığı hâllerde 35 inci maddeye göre ilgililerin kararı öğrendiği günden itibaren yedi gün içinde kararı veren mercie verilecek bir dilekçe veya tutanağa geçirilmek koşulu ile zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle yapılır ...

(2) Kararına itiraz edilen hâkim veya mahkeme, itirazı yerinde görürse kararını düzeltir; yerinde görmezse en çok üç gün içinde, itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderir."

119. 5271 sayılı Kanun'un "Karar" kenar başlıklı 271. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"(2) İtiraz yerinde görülürse merci, aynı zamanda itiraz konusu hakkında da karar verir."

(3) Karar mümkün olan en kısa sürede verilir."

(4) Mercinin, itiraz üzerine verdiği kararları kesindir; ancak ilk defa merci tarafından verilen tutuklama kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir.

120. 6/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Suç işlemeye tahrik" kenar başlıklı 214. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Suç işlemek için alenen tahrikte bulunan kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

121. 5237 sayılı Kanun'un "Silâhlı örgüt" kenar başlıklı 314. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"(1) Bu kısmın dördüncü ve beşinci bölümlerinde yer alan suçları işlemek amacıyla, silâhlı örgüt kuran veya yöneten kişi, on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

(2) Birinci fıkrada tanımlanan örgüte üye olanlara, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası verilir."

122. 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun "Terör tanımı" kenar başlıklı 1. maddesi şöyledir:

"Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafla uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir."

123. 3713 sayılı Kanun'un "Terör suçlusu" kenar başlıklı 2. maddesi şöyledir:

"Birinci maddede belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerin mensubu olup da, bu amaçlar doğrultusunda diğerleri ile beraber veya tek başına suç işleyen veya amaçlanan suçu işlemese dahi örgütlerin mensubu olan kişi terör suçlusudur."

Terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler de terör suçlusu sayılır."

124. 3713 sayılı Kanun'un "Terör suçları" kenar başlıklı 3. maddesi şöyledir:

"26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 302, 307, 309, 311, 312, 313, 314, 315 ve 320 nci maddeleri ile 310 uncu maddesinin birinci fıkrasında yazılı suçlar, terör suçlarıdır."

125. 3713 sayılı Kanun'un "Terör amacı ile işlenen suçlar" kenar başlıklı 4. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"Aşağıdaki suçlar 1 inci maddede belirtilen amaçlar doğrultusunda suç işlemek üzere kurulmuş bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlendiği takdirde, terör suçu sayılır:

a) Türk Ceza Kanununun 79, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 96, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 142, 148, 149, 151, 152, 170, 172, 173, 174, 185, 188, 199, 200,

202, 204, 210, 213, 214, 215, 223, 224, 243, 244, 265, 294, 300, 316, 317, 318 ve 319 uncu maddeleri ile 310 uncu maddesinin ikinci fıkrasında yer alan suçlar.

..."

126. 3713 sayılı Kanun'un "Cezaların artırılması" kenar başlıklı 5. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"3 ve 4 üncü maddelerde yazılı suçları işleyenler hakkında ilgili kanunlara göre tayin edilecek hapis cezaları veya adli para cezaları yarı oranında artırılarak hükümlenir. Bu suretle tayin olunacak cezalarda, gerek o fiil için, gerek her nevi ceza için muayyen olan cezanın yukarı sınırı aşılabılır. Ancak, müebbet hapis cezası yerine, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükümlenir."

127. 26/9/2004 tarihli ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un "Ağır ceza mahkemesinin görevi" kenar başlıklı 12. maddesi şöyledir:

"Kanunların ayrıca görevli kıldığı haller saklı kalmak üzere, Türk Ceza Kanununda yer alan yağma (m. 148), irtikâp (m. 250/1 ve 2), resmî belgede sahtecilik (m. 204/2), nitelikli dolandırıcılık (m. 158), hileli iflâs (m. 161) suçları, Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısımının Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar (318, 319, 324, 325 ve 332 nci maddeler hariç) ve 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla ağır ceza mahkemeleri görevlidir. Anayasa Mahkemesi ve Yargıtayın yargılayacağı kişilere ilişkin hükümler, askerî mahkemelerin görevlerine ilişkin hükümler ile çocuklara özgü kovuşturma hükümleri saklıdır"

B. Uluslararası Hukuk

1. Sözleşme Metinleri

128. Sözleşme'nin "Özgürlük ve güvenlik hakkı" kenar başlıklı 5. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"1. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

...

c) Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması;

...

3. İşbu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkesin derhal bir yargıç veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin önüne çıkarılması zorunlu olup, bu kişi makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir."

129. Sözleşme'ye ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi şöyledir:

"Yüksek Sözleşmeci Taraflar, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde, makul aralıklarla, gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler."

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı

130. AİHM, Sözleşme'nin 5. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (c) bendi uyarınca yalnızca bir ceza soruşturması veya kovuşturması çerçevesinde, kişinin suç işlediğine dair şüphenin bulunması hâlinde yetkili adli makâmın huzuruna çıkarılması amacıyla tutuklanabileceği yönündeki içtihadını (*Jecius/Litvanya*, B. No: 34578/97, 31/7/2000, § 50; *Wloch/Polonya*, B. No: 27785/95, 19/10/2000, § 108) yakın dönemde verdiği *Buzadji/Moldova* ([BD], B. No: 23755/07, 5/7/2016) kararında geliştirmiştir. Buna göre ilk tutuklama kararından itibaren suçun işlendiğine ilişkin makul şüphenin varlığı yanında tutuklamaya ilişkin nedenlerin bulunduğu ilgili ve yeterli gerekçelerle ortaya konması gerekir (*Buzadji/Moldova*, §§ 100-102).

131. AİHM, yakalanan kişinin suç işlediğinden şüphelenmek için makul sebeplerin devam etmesinin tutukluluk hâlinin devamı bakımından olmazsa olmaz (*sine qua non*) bir şart olduğuna vurgu yapmakla birlikte ulusal adli makamların yakalanan kişinin tutuklanmasına gerek olup olmadığını, yakalamanın hemen ardından değerlendirmeleri durumunda makul şüphenin devam etmesi koşulunun artık yeterli olmadığını belirtmekte ve adli makamların tutukluluğun meşrulaştırılması için yeterli ve ilgili başka gerekçeler de ileri sürmesi gerektiğine dikkat çekmektedir (*Merabishvili/Gürcistan* [BD], B. No: 72508/13, 28/11/2017, § 222).

132. AİHM, tutukluluğu meşru kılan makul dört temel neden belirlemiştir. Bunlar sanığın duruşmaya çıkmama (kaçma) tehlikesi (*Stögmüller/Avusturya*, B. No: 1602/62, 10/11/1969, hukuki gerekçe bölümü § 15), sanığın serbest bırakıldıktan sonra adaletin iyi idaresine zarar verecek tarzda önlemler alabilecek olma (özellikle delillerin yok edilme) tehlikesi (*Wemhoff/Almanya*, B. No: 2122/64, 27/6/1968, hukuki gerekçe bölümü § 14), tekrar suç işleme tehlikesi (*Matznetter/Avusturya*, B. No: 2178/64, 10/11/1969, hukuki gerekçe bölümü § 7) ve kamu düzenini bozma tehlikesidir (*Letellier/Fransa*, B. No: 12369/86, 26/6/1991, § 51).

133. AİHM'e göre kaçma, tanıklar üzerinde baskı kurma veya delil unsurlarını değiştirme, yeniden suç işleme, kamu düzenini bozma gibi risklerin varlığının gerektiği şekilde tespit edilmesi ve adli makamların bu bağlamdaki gerekçesinin soyut, genel veya basmakalıp bir şekilde olmaması gerekir (*Merabishvili/Gürcistan*, § 222). Bu yönüyle kaçma riskinin değerlendirilmesinde kişinin karakteri, ahlaki durumu, ikametgâhı, mesleği, mal varlığı, aile bağları, tutukluluğa karşı gösterdiği tepki, başka bir ülkeye gerçekten kaçmayı planlayıp planlamadığı, kaçmayı planladığı ülkeyle veya uluslararası bağlantıları gibi hususlar dikkate alınmalıdır (*Becciev/Moldova*, B. No: 9190/03, 4/1/2006, § 58, *Buzadji/Moldova*, § 90). Ayrıca cezanın ağırlığı kaçma riskinin değerlendirilmesinde dikkate alınacak bir unsur olsa da tek başına tutukluluk hâlinin uzun süreler boyunca uzatılması durumunu haklı kılmaz (*Idalov/Rusya* [BD], B. No: 5826/03, 22/5/2012, §145; *Garycki/Polonya*, B. No: 14348/02, 6/2/2007, § 47).

134. AİHM, tutukluluğun makul süreyi aşmamasını sağlamanın öncelikle ulusal adli makamlara düşen bir görev olduğunu, ulusal makamların bu görevi yerine getirmek için -masumiyet karinesini de tam anlamıyla dikkate alarak- Sözleşme'nin 5. maddesinde belirlenen kurala bir istisna getirmeyi haklı kılan kamu yararı gerekliliğinin varlığını kabul edecek veya bertaraf edecek nitelikteki bütün koşulları incelemek ve tahliye taleplerine ilişkin olarak verdikleri kararlarda bu gerekçeleri dikkate almak durumunda olduklarını belirtmektedir (*Nedim Şener/Türkiye*, B. No: 38270/11, 8/7/2014, § 70). Esasen AİHM, ulusal mahkemeler tarafından başvuranın tutukluluğuna ilişkin olarak verilen kararlarda yer alan ve başvuran tarafından salıverilme taleplerinde veya diğer başvurularında ileri sürülen gerekçelere dayanarak Sözleşme'nin 5. maddesinin (3) numaralı fıkrasının ihlal edilip edilmediğini belirlemektedir (*Wemhoff/Almanya*, s. 24, 25, § 12; *Neumeister/Avusturya*, s. 37, §§ 4, 5, *Letellier/Fransa*, § 35; *Buzadji/Moldova*, § 91).

135. Diğer taraftan AİHM, serbest seçim hakkını Avrupa kamu düzeninin temel unsuru olan demokrasinin en önemli ilkelerinden biri olarak kabul etmektedir. AİHM, Sözleşme'ye ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinin koruduğu hakların hukukun üstünlüğüne dayanan etkili ve anlamlı bir demokrasinin temellerinin kurulması ve sürdürülmesi için hayati öneme sahip olduğunu belirtmiştir (*Mathieu-Mohin ve Clerfayt/Belçika*, B. No: 9267/81, 2/3/1987, § 47; *Ždanoka/Letonya* [BD], B. No: 58278/00, 16/3/2006, § 103; *Yumak ve Sadak/Türkiye* [BD], B. No: 10226/03, 8/7/2008 § 105).

136. Buna karşılık AİHM'e göre seçilme hakkı, mutlak olmayıp meşru amaçlarla sınırlanabilir. Ancak bu sınırlamalar, yasama organının seçiminde halkın görüşlerinin serbestçe açıklanmasını ve bu anlamda belli kişilerin veya grupların ülkenin siyasi hayatına katılımlarını engelleyici, söz konusu hakkın özünü zedeleyecek ve etkisini ortadan kaldıracak ölçüde olmamalıdır. Ayrıca sınırlamaların öngörülen amaçla orantılı olması gerekir (*Mathieu-Mohin ve Clerfayt/Belçika*, § 52; *Tanase/ Moldova* [BD], B. No: 7/08, 27/4/2010, §§ 157, 158, 161).

137. Öte yandan AİHM'e göre seçilme hakkı sadece seçimlerde aday olma hakkını değil aynı zamanda seçildikten sonra milletvekili olarak parlamentoda bulunma hakkını da kapsar. Bu ise hiç kuşkusuz kişinin seçildikten sonra milletvekili sıfatıyla temsil yetkisini fiilen kullanabilmesini gerektirir. Bu bağlamda seçilmiş milletvekilinin yasama faaliyetine katılmasına yönelik müdahale, sadece onun seçilme hakkına değil aynı zamanda seçmenlerinin serbest iradelerini açıklama hakkına da yönelik bir müdahale teşkil edebilir (*Sadak ve diğerleri/Türkiye*, B. No: 25144/94, 26149/95, 26154/95, 27100/95, 27101/95, 11/6/2002, §§ 33, 40). AİHM ayrıca milletvekili-seçmen ilişkisinden hareketle ifade özgürlüğünün halkın seçilmiş temsilcileri için özellikle önemli olduğunu zira milletvekilinin seçmeni temsil ettiğini, onların taleplerine dikkat çekerek menfaatlerini savunduğunu, dolayısıyla bir muhalif milletvekilinin ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin daha sıkı bir denetimi gerektirdiğini vurgulamıştır (*Castells/İspanya*, B. No: 11798/85, 23/12/1992, § 42).

V. İNCELEME VE GEREKÇE

138. Mahkemenin 9/6/2020 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Tahliye Talepleri ile Tutukluluğa Yönelik İtirazların Karara Bağlanmadığına ve Tutukluluk İncelemelerinin Yapılmadığına İlişkin İddialar

1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

139. Başvurucu; yargılama sürecinde etkili bir tutukluluk incelemesi yapılmadığını, bu kapsamda dosyanın Diyarbakır 8. Ağır Ceza Mahkemesinde bulunduğu dönemde yapılan iki ayrı tahliye veya tutukluluğa itiraz taleplerinin karara bağlanmadığını, Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesinin ise üç ay boyunca (2017 yılının Temmuz ve Eylül ayları arasında) resen tutukluluk incelemesi yapmadığını, yine birleştirmeye ilişkin uyusmazlığın yaşandığı bu süreçte tahliye taleplerinin de değerlendirilmediğini belirterek Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrası bağlamındaki kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

140. Bakanlık görüşünde; başvurunun tutukluluk incelemelerine ilişkin şikâyetleriyle ilgili olarak 5271 sayılı Kanun'un 141. ve 142. maddeleri uyarınca açtığı tazminat davasında lehine tazminata hükmedildiği, bu durumda söz konusu iddialar bakımından mağdur sıfatının kalmadığı ifade edilmiştir.

141. Başvurucu, Bakanlığın görüşüne karşı beyanında ilk derece mahkemesince resen yapılması gereken tutukluluk incelemelerinin yapılmaması dolayısıyla hükmedilen tazminat miktarının yetersiz olduğunu iddia etmiştir.

2. Değerlendirme

a. Tutukluluk İncelemelerinin Yapılmadığına İlişkin İddia Yönünden

142. Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrası uyarınca, hürriyeti kısıtlanan bir kimsenin kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı hâlinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkı bulunmaktadır. Burada belirtilen bir yargı merciine başvurma hakkı, suç isnadıyla hürriyetinden yoksun bırakılan kimseler bakımından tahliye talebinin yanı sıra tutuklama, tutukluluğun devamı ve tahliye talebinin reddi kararlarına karşı yapılan itirazların incelenmesi sırasında da uygulanması gereken bir güvencedir (*Mehmet Haberal*, B. No: 2012/849, 4/12/2013, §§ 122, 123; *Ali Efendi Peksak*, B. No: 2017/29428, 17/7/2019, § 84).

143. Bununla birlikte 5271 sayılı Kanun'un 108. maddesine göre şüpheli veya sanığın istemi olmaksızın tutukluluğun resen incelenmesi durumunda hürriyeti kısıtlanan kişiye tanınan yargı merciine başvurma hakkı kapsamında bir değerlendirme yapılmadığından bu incelemeler Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrası kapsamına dâhil değildir (*Firas Aslan ve Hebat Aslan*, B. No: 2012/1158, 21/11/2013, § 32; *Faik Özgür Erol ve diğerleri*, B. No: 2013/6160, 2/12/2015, § 24; *Ali Efendi Peksak*, § 85).

144. Başvurucu, Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesinin üç ay boyunca (2017 yılının Temmuz ve Eylül ayları arasında) resen tutukluluk incelemesi yapmadığını ileri sürmüştür. Dolayısıyla buradaki şikâyet, 5271 sayılı Kanun'un 108. maddesine göre resen yapılması gereken tutukluluk incelemelerine (bunların yapılmadığına) ilişkindir. Tutukluluğun gözden geçirilmesi için resen yapılacak bu incelemeler Anayasa'nın 19. maddesinin kapsamına dâhil olmadığından konu bakımından Anayasa Mahkemesinin yetkisinin kapsamı dışında

kalmaktadır (aynı yöndeki değerlendirme için bkz. *Hidayet Karaca (2)*, B. No: 2015/7254, 12/12/2018, §§ 73, 74; *Ali Kavlak*, B. No: 2016/8018, 10/12/2019, § 120).

145. Kaldı ki başvuru bu iddiasını 5271 sayılı Kanun'un 141. ve 142. maddelerine dayanarak Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesi önünde tazminat davasına konu etmiş, Mahkeme de başvurunun bu dönemde resen yapılmayan tutukluluk incelemeleri dolayısıyla manevi tazminata hükmetmiştir. Böylelikle başvurucuya nihai olarak 3.000 TL ödenmesine ilişkin yargısal karar kesinleşmiştir.

146. Açıklanan gerekçelerle bireysel başvurunun bu kısmının *konu bakımından yetkisizlik* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Tahliye Talepleri ile Tutukluluğa İlişkin İtirazların Karara Bağlanmadığına İlişkin İddia Yönünden

147. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 47. maddesinin (5) numaralı fıkrası ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 64. maddesinin (1) numaralı fıkrası uyarınca bireysel başvuruların başvuru yollarının tüketildiği tarihten, başvuru yolu öngörülmemiş ise ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekmektedir.

148. Başvurunun süresinde yapılmış olması, her aşamada dikkate alınması gereken usule ilişkin şarttır (*Yasin Yaman*, B. No: 2012/1075, 12/2/2013, § 18).

149. Başvurucu; hakkındaki davanın Diyarbakır 8. Ağır Ceza Mahkemesinde bulunduğu dönemde yaptığı iki ayrı tahliye veya tutukluluğa itiraz taleplerinin karara bağlanmadığını, yine Ankara 2. ve 19. Ağır Ceza Mahkemeleri arasında birleştirmeye ilişkin uyuşmazlığın yaşandığı süreçte tahliye talepleri bakımından da bir değerlendirme yapılmadığını iddia etmektedir.

150. Başvurucu hakkında açılan davada -Yargıtay 5. Ceza Dairesince davanın güvenlik gerekçesiyle nakline karar verilmesi üzerine- Diyarbakır 8. Ağır Ceza Mahkemesi 6/4/2017 tarihinde dosyanın Ankara Nöbetçi 19. Ağır Ceza Mahkemesine gönderilmesine karar vermiştir. Sonrasında Ankara 2. ve 19. Ağır Ceza Mahkemeleri arasında birleştirme uyuşmazlığı yaşanmış, Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 5. Ceza Dairesi 14/9/2017 tarihli kararı ile bu uyuşmazlığı gidermiştir. Bunun üzerine Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi 3/10/2017 tarihinde yaptığı tensip incelemesinin sonunda başvurunun tutukluluk hâlinin devamına karar vermiş ve Tensip Tutanağı başvuru 13/10/2017 tarihinde tebliğ edilmiştir (bkz. §§ 28-37). Dolayısıyla başvurunun bu Tensip Tutanağı'nın tebliğinden itibaren otuz gün içinde bireysel başvuruda bulunması gerekmektedir. Buna karşılık başvuru otuz günlük başvuru süresi geçtikten sonra 24/11/2017 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur. Bu itibarla başvurunun bu bölümdeki iddiaları bakımında süre aşımı söz konusudur (aynı yöndeki değerlendirme için bkz. *H.Ç.*, B. No: 2018/5227, 27/11/2019, § 39).

151. Kaldı ki 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (k) bendi yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama ve tutuklama işlemine karşı kanunda öngörülen başvuru imkânlarından yararlandırılmamaları durumunda maddi ve manevi her türlü zararlarının tazminini isteyebilmelerine imkân sağlamaktadır. Anayasa Mahkemesi, bireysel başvurunun incelendiği tarih itibarıyla tahliyesine karar verilmiş kişiler yönünden

asıl dava sonuçlanmamış olsa da tahliye taleplerinin veya tutukluluğa itirazların karara bağlanmadığı iddiaları bakımından anılan yolun tüketilmesi gereken etkili bir hukuk yolu olduğu sonucuna varmıştır (Cafer Yıldız, B. No: 2014/9308, 9/1/2018, §§ 37-40; Yavuz Güllü, B. No: 2017/5933, 9/1/2020 §§ 88-95). Bu bağlamda somut olayda başvurunun Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesinde açtığı davada tahliye taleplerinin ya da tutukluluğun devamı kararlarına yönelik itirazlarının karara bağlanmaması dolayısıyla bir tazminat talep etmediği görülmektedir (bkz. § 101).

152. Açıklanan gerekçelerle bireysel başvurunun bu kısmının *süre aşımı* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

B. Tutukluluğun Kanunda Öngörülen Azami Süreyi Aştığına İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

153. Başvurucu; tutuklama kararına konu olan *suç işlemeye tahrik* suçunun ağır ceza mahkemesinin görev alanında bulunmaması dolayısıyla bu suç yönünden azami tutukluluk süresinin bir yıl olduğunu, davaya bakan mahkemece bu sürenin uzatılması yönünde bir karar da verilmediğini, bu durumda anılan suç yönünden kanunda öngörülen azami tutukluluk süresi dolmasına rağmen tahliyesine yönelik taleplerin kabul edilmediğini belirterek kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

154. Bu bölümdeki iddianın dile getirildiği 2018/16592 sayılı başvurunun -şikâyetin niteliği gözetilerek- Bakanlığa bildirilmesine gerek görülmemiştir (bkz. § 8).

2. Değerlendirme

155. Anayasa'nın "*Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması*" kenar başlıklı 13. maddesi şöyledir:

"Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

156. Anayasa'nın "*Kişi hürriyeti ve güvenliği*" kenar başlıklı 19. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

...

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

...

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir."

157. Anayasa Mahkemesi, olayların başvuruclar tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir*

Canan, B. No: 2012/969, 18/9/2013 § 16). Bu itibarla başvurunun tutukluluk süresinin kanuniliğine ilişkin bu bölümdeki iddialarının -Anayasa'nın 13. maddesindeki ilkeler çerçevesinde- Anayasa'nın 19. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında incelenmesi gerekir (aynı yöndeki değerlendirmeler için bkz. *Murat Narman*, B. No: 2012/1137, 2/7/2013, § 38).

a. Genel İlkeler

158. Anayasa'nın 19. maddesinin birinci fıkrasında herkesin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına sahip olduğu ilke olarak konduktan sonra ikinci ve üçüncü fıkralarında şekil ve şartları kanunda gösterilmek koşuluyla kişilerin hürriyetlerinden mahrum bırakılabileceği durumlar sınırlı olarak sayılmıştır. Dolayısıyla kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının kısıtlanması ancak Anayasa'nın anılan maddesi kapsamında belirlenen durumlardan herhangi birinin varlığı hâlinde söz konusu olabilir (*Murat Narman*, § 42).

159. Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı kişilerin fiziksel hürriyetlerini güvence altına alır (*Galip Ögüt* [GK], B. No: 2014/5863, 1/3/2017, § 35). Anayasa'nın 19. maddesinin kişi hürriyetinin kısıtlanmasına imkân tanıdığı durumlardan biri de maddenin üçüncü fıkrasında düzenlenen tutuklama tedbidir (*Halas Aslan*, B. No: 2014/4994, 16/2/2017, § 65).

160. Anayasa'nın 13. maddesinde temel hak ve hürriyetlerin ancak kanunla sınırlanabileceği hükme bağlanmıştır. Öte yandan Anayasa'nın 19. maddesinde kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının sınırlanabileceği durumların şekil ve şartlarının kanunda gösterilmesi kuralına yer verilmiştir. Anayasa'nın 13. maddesiyle tüm temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasına ilişkin getirilen *kanunilik* şartı kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı yönünden 19. maddede ayrıca belirtilmiştir. Bu bağlamda Anayasa'nın 13. ve 19. maddeleri uyarınca kişi hürriyetine ilişkin müdahale olarak tutuklamanın kanuni bir dayanağının bulunması zorunludur (*Murat Narman*, § 43; *Halas Aslan*, § 55).

161. 5271 sayılı Kanun'un 102. maddesinin (2) numaralı fıkrasında ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde tutukluluk süresinin en çok iki yıl olduğu belirtildikten sonra zorunlu hâllerde gerekçesi gösterilerek bu sürenin uzatılabileceği düzenlenmiştir. Kanun'da bu uzatma süresinin toplam üç yılı geçemeyeceği ifade edilmiştir. Böylelikle uzatma süreleri dâhil toplam tutukluluk süresi azami beş yıl olabilecektir (*Hamit Kaya*, B. No: 2012/338, 2/7/2013, § 40). Bununla birlikte 15/8/2017 tarihli ve 694 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 141. maddesiyle -1/2/2018 tarihli ve 7078 sayılı Kanun'un 136. maddesiyle de aynen kabul edilerek yasalaşmıştır- anılan fıkraya eklenen son cümle ile 5237 sayılı Kanun'un İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölüm'de tanımlanan suçlar ile 3713 sayılı Kanun kapsamına giren suçlarda uzatma süresinin beş yılı geçemeyeceği düzenlenmiştir (bkz. § 110). Dolayısıyla anılan suçlara ilişkin olarak kanun koyucu azami tutukluluk süresini yedi yıla çıkarmıştır (*Omer Köse* (2), B. No: 2017/34237, 23/10/2019, § 66).

b. İlkelerin Olaya Uygulanması

162. Somut olayda başvuru, terör örgütüne üye olma ve halkı suç işlemeye alenen tahrik etme suçlarından tutuklanmıştır (bkz. § 22).

163. Ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar 5235 sayılı Kanun'un 12. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre başvurunun tutuklanmasına karar verilen ve 5237

sayılı Kanun'un -İkinci Kitap Dördüncü Kısım Beşinci Bölüm'de (m. 314) yer alan *terör örgütü üyeliği* suçunun bu kapsamda olduğunda kuşku bulunmamaktadır (bkz. §§ 121, 127).

164. Başvurucu, yargılama aşamasında halkı suç işlemeye alenen tahrik etme suçu yönünden bu suçun ağır ceza mahkemesinin görev alanına girmemesi dolayısıyla azami tutukluluk süresinin bir yıl olduğunu ileri sürerek tahliyesini talep etmiş ancak Mahkeme iddianamedeki anlatıma göre bu suçun 3713 sayılı Kanun'un 4. maddesinde sayılan suçlardan olması nedeniyle aynı Kanun'un 5. maddesinin uygulanma ihtimalinin bulunduğunu belirtep delilleri takdir etme yetkisinin ağır ceza mahkemesinde olduğuna işaret ederek talebi kabul etmemiştir (bkz. § 47). Buna karşılık soruşturma dosyası incelendiğinde bu suça ilişkin fezleke ve/veya iddianamede 3713 sayılı Kanun'un 4. veya 5. maddelerinin uygulanmasının talep edilmediği görülmektedir.

165. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi kişiler hakkındaki birden fazla suça ilişkin soruşturma ve kovuşturmaların bir dosya üzerinden yürütülmesi veya bir dosyada birleştirilmiş olması hâlinde -bu soruşturma ve kovuşturmaların belli bir bütünlük içinde yürütüleceğini gözönüne alarak- uygulanan bir tutuklama tedbirinin soruşturma ve kovuşturmaların tamamı açısından sonuç doğuracağına vurgu yapmış, bu itibarla da kanunda öngörülen azami tutukluluk süresinin her bir suç için ayrı ayrı değil tüm suçlar için tek bir süre olarak kabul edilmesi gerektiğine karar vermiştir (*Burak Döner*, B. No: 2012/521, 2/7/2013, §§ 46-48; *Abdullah Ünal*, B. No: 2012/1094, 7/3/2014, § 41).

166. Bu çerçevede başvurunun tutuklanmasına karar verilen terör örgütüne üye olma suçunun ağır ceza mahkemesinin görev alanında bulunması dolayısıyla kanunda öngörülen azami tutukluluk süresinin belirlenmesi bakımından tutuklamaya konu diğer suç olan halkı suç işlemeye alenen tahrik etme suçunun hangi mahkemenin görev alanında olduğunu bir önemi bulunmamaktadır. Buna göre başvurunun yargılandığı davada azami tutukluluk süresi -tutuklandığı tarihte beş yıl olmakla birlikte- Mahkemece başvurunun tahliye talebinin reddedildiği tarih itibarıyla yedi yıldır.

167. Somut olayda başvuru 4/11/2016 tarihinde gözaltına alınmış ve aynı tarihte tutuklanmıştır. Başvurucunun yargılanmasına tutuklu olarak devam olunurken başvuru hakkında bir başka mahkemece verilen mahkûmiyet kararının kesinleşmesi üzerine 7/12/2018 tarihinde bu hükmün infazına başlanmış, başvuru infazın durdurulmasına karar verilen 31/10/2019 tarihine kadar bu hüküm uyarınca hürriyetinden yoksun kalmıştır (bkz. §§ 86, 90). Bu sırada yargılandığı davada Mahkeme 2/9/2019 tarihinde başvurunun tahliyesine karar vermiştir (bkz. § 67).

168. Bu durumda başvurunun tutukluluk süresi belirlenirken başka suçlardan verilen hürriyeti bağlayıcı cezaların infaz edildiği dönemin mahsup edilmesi gerekmektedir (aynı yöndeki değerlendirmeler için bkz. *Salih Şahin*, B. No: 2013/7040, 11/12/2014, §§ 29, 30).

169. Diğer taraftan başvurunun Ankara Cumhuriyet Başsavcılığınca yürütülen bir başka soruşturma kapsamında 20/9/2019 tarihinde tutuklanmasının (bkz. § 96) eldeki işbu bireysel başvurudaki tutukluluk süresinin belirlenmesi bakımından bir önemi bulunmamaktadır. Söz konusu tutuklama tedbirinin hukukiliği Anayasa Mahkemesi önünde bireysel başvuruya konu edilmiş olup anılan (2019/36348 sayılı) başvuru ayrıca incelenecektir.

170. Buna göre başvuru eldeki işbu bireysel başvuruların incelenmesi kapsamında 4/11/2016 ile 7/12/2018 tarihleri arasında bir suç isnadına bağlı olarak tutuklu kalmıştır. Dolayısıyla başvuru tutukluluk süresi 2 yıl 1 ay 3 gün olup 5271 sayılı Kanun'un 102. maddesinin (2) numaralı fıkrasında öngörülen azami tutukluluk süresi aşılmamıştır.

171. Nitekim Anayasa Mahkemesi bir kararında ağır ceza mahkemesinin görev alanında bulunan, devletin gizli belgelerini siyasal ve askerî casusluk amacıyla temin etme suçlamasıyla tutuklanan ve sonrasında bu suçun yanı sıra -asliye ceza mahkemesinin görev alanına giren kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçundan da cezalandırılması istemiyle açılan bir davada tutukluluğun kanunda öngörülen azami süreyi aşıp aşmadığını incelemiştir. Anılan davada ilk derece mahkemesi başvuru devletin gizli belgelerini siyasal ve askerî casusluk amacıyla temin etme suçundan beraatine ve bu suç yönünden tahliyesine, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçundan ise mahkûmiyetine ve hükümle birlikte tutuklanmasına, ayrıca beraat ettiği suç için tutuklulukta geçen sürenin bu mahkûmiyet süresinden mahsubuna karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi bu olaya ilişkin incelemesinde farklı mahkemelerin görevine giren suçların, aralarındaki hukuki bağlantı nedeniyle birlikte yüksek görevli mahkemede yargılama konusu olmasının mümkün olduğuna ve bu durumda yargılama konusu suçun alt dereceli mahkemenin görevine girmesi hâlinde bile bağlantılı suç nedeniyle üst dereceli mahkemenin davaya bakacağına dikkat çekmiş; buna göre değişik mahkemelerin görevine giren suçların hukuki bağlantı nedeniyle birlikte yüksek görevli mahkemede yargılama konusu olması durumunda kanuni tutukluluk süresinin tutuklamaya esas alınan suça göre belirleneceğine vurgu yapmıştır. Anayasa Mahkemesi bu bağlamda yaptığı değerlendirmede olayda azami tutukluluk süresinin ağır ceza mahkemesinin görev alanındaki bir suç nedeniyle tutuklama söz konusu olduğu için beş yıl olduğu sonucuna varmış ve 1 yıl 7 ay 27 günlük tutukluluk süresinin kanuna uygun olduğuna karar vermiştir (Erdoğan Ayhan Kit, B. No: 2013/9302, 17/9/2014, §§ 44-46).

172. Kaldı ki Edirne F Tipi Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüğü başvuru şikâyetine konu halkı suç işlemeye alenen tahrik etme suçuna ilişkin düzenlenen tutuklama müzekkeresinin infaz görmediğini, anılan davada 4/11/2016 ile 7/12/2018 tarihleri arasında infaz gören tutuklama müzekkeresinin terör örgütüne üye olma suçuna ilişkin olduğunu bildirmiştir (bkz. § 68).

173. Açıklanan gerekçelerle başvuru tutukluluğun kanunda öngörülen azami süreyi aştığı iddiasına ilişkin olarak bir ihlalin bulunmadığı açık olduğundan başvuru bu kısmının *açıkça dayanaktan yoksun olması* nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

C. Tutukluluğun Makul Süreyi Aştığına İlişkin İddia

1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü

174. Başvuru; tutuklama ve tutukluluğun devamı kararları ile bunlara yönelik itirazın reddine ilişkin kararların gerekçeden yoksun olduğunu, matbu ifadelerin yer aldığı kararlarla tutukluluğunun sürdürüldüğünü, bu kararlarda makul suç şüphesinin olup olmadığını, ayrıca kaçma ya da delilleri karartma ihtimalinin varlığının tartışılmadığını, sabit bir ikamet adresinin bulunmasının ve milletvekili konumunun tartışılmadığını, adli kontrol tedbirlerinin yetersiz kalma nedenlerinin de açıklanmadığını belirterek Anayasa'nın 19. maddesinin üçüncü ve yedinci fıkraları bağlamındaki kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

175. Başvurucu ayrıca tutukluluğun makul süreyi aştığını, tutuklandığı tarihten sonra yaklaşık bir yıllık süre boyunca -davadaki suçlamalar karmaşık olmamasına rağmen- yargılanmasına başlanmadığını, bu süreçte herhangi bir yargılama faaliyetinin gerçekleştirilmediğini iddia etmiştir.

176. Öte yandan başvurucu; tutukluluğu dolayısıyla hem milletvekili hem de HDP'nin eş genel başkanı olarak yasama faaliyetlerine katılamadığını ve seçmenlerini temsil etme görevini yerine getiremediğini, bu kapsamda tutukluluk sürecinde gerçekleştirilen hükümet rejiminin değiştirilmesine yönelik Anayasa Değişikliği Referandumu ile ilgili olarak eş genel başkanı olduğu siyasi parti adına bir faaliyet gerçekleştiremediğini belirterek seçilme hakkının da ihlal edildiği iddiasında bulunmuştur. Başvurucu bunun yanı sıra muhalif bir siyasi partinin eş genel başkanı ve Cumhurbaşkanı adayı olmasına da dikkat çekerek ve adaylık sürecinde İçişleri Bakanı ile Cumhurbaşkanı Başdanışmanı tarafından yapılan bazı açıklamalara değinerek tutukluluğunun siyasi amaçlarla devam ettirildiğini ileri sürmüştür.

177. Diğer taraftan başvurucu, Cumhurbaşkanı adayı olması dolayısıyla tutukluluğunun serbest seçim hakkını kısıtladığı görüşündedir. Başvurucuya göre Cumhurbaşkanı adayı olması kaçma şüphesinin bulunmadığını göstermektedir ve bunun tutukluluğun sona erdirilmesi taleplerinin değerlendirilmesinde gözönüne alınması gerekir. Başvurucu değişen bu koşulların tutukluluğa ilişkin karar veren yargı mercilerince dikkate alınmadığını, bu nedenle Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde propaganda araçlarından yararlanamadığını belirtmiştir.

178. Başvurucu son olarak, tutukluluğunun devam ettirilmesinin Sözleşme'nin 5. maddesinin (3) numaralı fıkrası ile 18. maddesinin ve Sözleşme'ye ek I No.lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiğine AİHM tarafından karar verilmesine ve ayrıca giderim olarak da tahliyesine hükmedilmesine rağmen yargılandığı davada tahliye taleplerinin ihlal kararının kesinleşmediğinden bahisle kabul edilmediğini, böyle bir yaklaşımın hem Anayasa'ya hem de Sözleşme'ye aykırı olduğunu ifade ederek kişi hürriyeti ve güvenliği ile adil yargılanma haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

179. Bakanlık görüşünde; tutukluluğun makul süreyi aştığı şikâyetleriyle ilgili olarak 5271 sayılı Kanun'un 141. ve 142. maddeleri uyarınca açılan tazminat davasının henüz kanun yolu aşamasında derdest olduğu, bu durumda söz konusu iddia bakımından olağan başvuru yolları tüketilmeden bireysel başvuru yapıldığı ileri sürülmüştür. Bakanlık ayrıca Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararlarına göre seçilme hakkının sadece yasama organının seçilmesiyle sınırlı olduğu, bu nedenle başvurunun Cumhurbaşkanlığı seçim süreciyle bağlantılı olarak ileri sürdüğü seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkına ilişkin iddialarının konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilmez bulunması gerektiği görüşündedir.

180. Bakanlık esas bakımından bir inceleme yapılması durumunda ise başvurunun Cumhurbaşkanı adayı olması nedeniyle soruşturmaya maruz kalmadığına ve propaganda yapamaması veya başka bir şekilde seçim faaliyetlerinden yoksun bırakılması için tutuklanmadığını dikkat çekmiştir. Bakanlığa göre başvurunun Cumhurbaşkanı adayı olmasının tutuklanmasında bir etkisi yoktur. Başvurucu bir suç işlediğinden şüphelendiği için tutuklanmış ve tutukluluğu da bu nedenle devam ettirilmiştir. Bakanlık; milletvekilliğinin tek başına tahliye olmayı gerektiren bir durum olmadığını, Cumhurbaşkanı adaylığı nedeniyle

tahliyenin gerektiği yönündeki bir yaklaşımın ise Anayasa veya Sözleşme açısından dayanaksız olduğunu belirtmiştir. Bakanlık, başvurunun tutukluluğu devam ederken üyesi olduğu siyasi parti tarafından Cumhurbaşkanı adayı olarak gösterildiğinin de göz ardı edilmemesi gerektiği düşüncesindedir.

181. Bakanlık, Cumhurbaşkanlığı adaylığı sürecinde başvurucuya tutuklu bir kişinin yararlanabileceği azami ölçüde propaganda imkânının sağlandığına dikkat çekmiştir. Bu çerçevede başvurunun -diğer adaylar gibi- televizyonda iki ayrı tarihte onar dakika süreyle propaganda konuşması yaptığı, üyesi olduğu partinin teşkilatları tarafından başvuru lehine propaganda yapıldığı, başvurunun seçime yönelik mesajlarını eşî, avukatları ve danışmanlarıyla yaptığı görüşmeler marifetiyle kamuoyu ile paylaştığı belirtilmiştir.

182. Bakanlık, AİHM tarafından verilen ihlal kararıyla bağlantılı olarak dile getirilen iddialar bağlamında ise anılan kararın oldukça kısa bir süre içinde tercüme edilerek başvurunun yargılandığı davaya bakan mahkemeye gönderildiğine dikkat çekmiştir. Bakanlık devamla AİHM'in başvuru hakkındaki kararının kesinleşmediğini, AİHM tarafından başvurunun tutukluluğunun en kısa zamanda sonlandırılmasının sağlanması amacıyla bireysel bir tedbir belirtilmesinin de söz konusu olmadığını ifade etmiştir.

183. Başvurucu, Bakanlığın görüşüne karşı beyanında tutukluluğun devam etmesi hâlinde tazminat davasının uzun tutukluluk bakımından bir başarı şansı sunmadığını iddia etmiştir. Başvurucu; ilk derece mahkemesince hükmedilen tazminatın uzun tutukluluk nedeniyle olmadığını, yine seçim hakkının ihlal edildiği ve siyasi amaçlarla tutukluluğun sürdürüldüğü iddialarının da bu kararda karşılanmadığını ileri sürmüştür. Başvurucu esas bakımından ise bireysel başvuru formlarındaki iddialarına benzer açıklamalarda bulunmuştur.

184. Başvurucu ayrıca AİHM kararına ilişkin iddiaları hakkında Bakanlık görüşünün kabul edilmemesi gerektiğini öne sürmüştür. Başvurucuya göre AİHM tarafından verilen kararın tahliye bakımından uygulanması için kesinleşmesi gerekli değildir.

2. Değerlendirme

185. Anayasa'nın "*Kişî hürriyeti ve güvenliği*" kenar başlıklı 19. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir."

186. Anayasa'nın "*Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları*" kenar başlıklı 67. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir."

"Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır ..."

187. Anayasa Mahkemesi, olayların başvuru tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir*

Canan, § 16). Başvurucunun Anayasa'nın 19. maddesinin üçüncü fıkrası bağlamında tutuklamanın hukuki olmadığı iddiası Anayasa Mahkemesince incelenmiş ve anılan iddianın açıkça dayanakta yoksun olduğu değerlendirilerek kabul edilemez olduğuna karar verilmiştir (bkz. § 71). Başvurucunun bu bölümdeki iddialarını dile getirdiği 2017/38610 numaralı bireysel başvuruda milletvekili ve siyasi parti eş genel başkanı olmasına, 2018/38610 numaralı başvuruda ise Cumhurbaşkanı adaylığına vurgu yapılarak tutukluluğun makul süreyi aştığı ve siyasi faaliyetlerinin kısıtlandığı öne sürülmüştür. Bu itibarla başvurunun bu bölümdeki iddialarının -Anayasa'nın 67. maddesinde yer alan "*seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları*"na yönelik güvenceler ışığında- Anayasa'nın 19. maddesinin yedinci fıkrası bağlamında, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı kapsamında incelenmesi gerekir.

a. Kabul Edilebilirlik Yönünden

188. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru, iddia edilen hak ihlallerinin derece mahkemelerince düzeltilmemesi hâlinde başvurulabilecek ikincil nitelikte bir hak arama yoludur. Bireysel başvuru yolunun ikincillik niteliği gereği, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunulabilmesi için öncelikle olağan kanun yollarının tüketilmesi zorunludur (*Ayşe Zıraman ve Cennet Yeşilyurt*, B. No: 2012/403, 26/3/2013, § 17).

189. Başvurucu, tutukluluğun devamı kararlarına karşı itiraz yoluna başvurduktan sonra bireysel başvuruda bulunmuştur (bkz. §§ 38, 39, 53, 54).

190. Diğer taraftan Anayasa Mahkemesi, tutukluluğun kanunda öngörülen azami süreyi veya makul süreyi aştığı iddiasıyla yapılan bireysel başvurular bakımından bireysel başvurunun incelendiği tarih itibarıyla başvuru tahliye edilmiş ise asıl dava sonuçlanmamış da olsa -ilgili Yargıtay içtihatlarına atuf yaparak- 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesinde öngörülen tazminat davası açma imkânının tüketilmesi gereken etkili bir hukuk yolu olduğu sonucuna varmıştır (*Erkam Abdurrahman Ak*, B. No: 2014/8515, 28/9/2016, §§ 48-62; *İrfan Gerçek*, B. No: 2014/6500, 29/9/2016, §§ 33-45).

191. Başvurucunun yargıtıldığı davada Mahkeme 2/9/2019 tarihinde tahliye kararı vermiştir (bkz. § 67). Bunun üzerine başvurunun tutukluluk hâli -eldeki bireysel başvurunun konusunu oluşturan dava bakımından- sona ermiştir. Bununla birlikte başvuru infaz edilmekte olan bir başka hapis cezasının bulunması nedeniyle serbest bırakılmamış, sonrasında ise başka bir soruşturma kapsamında tutuklanmıştır (bkz. §§ 68, 86, 96). Anılan sebeplerle başvurunun hürriyetinden yoksun kalmaya devam etmesi, eldeki bireysel başvuruya konu davadaki tutukluluk hâlinin sona erdiği ve başvurunun -bu dosya bakımından- tahliye edildiği gerçeğini değiştirmemektedir. Bu bağlamda 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesinde öngörülen tazminat davası açma imkânının tüketilmesi gereken etkili bir hukuk yolu olduğunda kuşku bulunmamaktadır.

192. Öte yandan Anayasa Mahkemesi *Mustafa Avcı* (B. No: 2014/1545, 22/3/2018) kararında başvurunun tutukluluğunun makul süreyi aşması nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının yanı sıra siyasi faaliyetlerinin de engellediği iddiasını incelemiştir. Anayasa Mahkemesi, bireysel başvurunun incelendiği tarih itibarıyla başvurunun tahliye edilmesi dolayısıyla 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesinde öngörülen tazminat davası açılması yolunun tüketilmesi gerektiğini belirtmiş; kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği iddiasını başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez bulmuştur. Anılan kararda, başvurunun *tutuklanmasına neden olan fiillerin tamamının siyasi*

faaliyetleri ile ilgili olduğu ve bu sebeple siyaset yapma hakkının ihlal edildiği iddiaları yönünden yapılan değerlendirmede de 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesi kapsamında açılacak davada derece mahkemelerinin hukuka aykırılığın tespiti ve yeterli giderim sağlama hususlarında karar verirken tedbirin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı dışında siyasi faaliyette bulunma hakkına müdahale teşkil edip etmediği de dâhil olmak üzere somut olayın tüm koşullarını dikkate almak durumunda olacağı, dolayısıyla tutukluluğun makul süreyi aştığı iddiasıyla bağlantılı olarak öne sürülen bu şikâyet bakımından da anılan tazminat davasının tüketilmesi gerektiği belirtilmiştir (*Mustafa Avcı*, §§ 22-38).

193. Somut olayda başvuru, tutukluluğun makul süreyi aştığı iddiasını Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesinde 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesi uyarınca açtığı tazminat davasında ileri sürmüş ve tazminat talep etmiştir. Bu bağlamda başvuru, milletvekili ve Parti eş genel başkanı olma konumuna da değinmiştir. Bununla birlikte Mahkeme 11/7/2018 tarihinde, başvurunun yargılandığı ceza dava dosyasının kapsamını, isnat edilen suçların niteliğini, tutukluluğun devamına ilişkin sulh ceza hâkimliklerinin ve ağır ceza mahkemelerinin kararlarında yer alan gerekçelerin içeriğini ve yargılama sürecini dikkate alarak başvurunun tutukluluğun süresiyle bağlantılı tazminat talebinin reddi gerektiği sonucuna varmıştır. Başvurunun anılan karara karşı istinaf ve temyiz başvuruları derece mahkemelerinde esas bakımından incelenmiş ve reddedilmiştir (bkz. §§ 101-107).

194. Bu itibarla başvurunun bu bölümdeki iddiaları bakımından başvuru yollarını tükettiğinin kabul edilmesi gerekir.

195. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan başvurunun bu kısmının kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

b. Esas Yönünden

i. Genel İlkeler

196. Anayasa'nın 19. maddesinin yedinci fıkrasında bir ceza soruşturması kapsamında tutuklanan kişilerin makul sürede yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme haklarına sahip olduğu belirtilmiştir (*Murat Narman*, § 60; *Halas Aslan*, § 66).

197. Anayasa'nın 19. maddesinde güvence altına alınan *serbest bırakılmayı isteme* hakkı uyarınca, bir ceza soruşturması veya kovuşturması kapsamında tutuklu olan kişiler ilgili yargı mercilerinden serbest bırakılmalarına karar verilmesini talep edebilirler. Yargı organları tutukluluğun her aşamasında gerek kişinin serbest bırakılma talebi üzerine gerekse resen yapılan incelemelerde tutulmanın meşru nedenlerinin açıklanması Anayasa'nın 19. maddesinin yedinci fıkrasının bir gereğidir (*Halas Aslan*, § 67).

198. Anılan maddede ayrıca tutuklanan kişilerin *makul sürede yargılanmayı isteme* hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir. Hürriyeti kısıtlanarak yargılanan kişinin yargılamanın makul sürede bitirilmesindeki menfaati, işin doğası gereği diğerlerine göre daha fazladır. Buna göre başta savcılıklar ve mahkemeler olmak üzere tüm kamu organları, tutuklu olarak sürdürülen soruşturma/kovuşturma süreçlerinin -adil yargılanma hakkının sağladığı güvencelere riayet edilmek koşuluyla- süratli bir şekilde sonuçlandırılması için özenli davranmalıdırlar (*Halas Aslan*, §§ 68-71).

199. Öte yandan tutukluluk süresinin makul olup olmadığı konusunun genel bir ilke çerçevesinde değerlendirilmesi mümkün değildir. Bir kişinin tutuklu kaldığı sürenin makul olup olmadığı her davanın kendi özelliklerine göre değerlendirilmelidir (*Murat Narman*, § 61). Makul sürenin hesaplanmasında sürenin başlangıcı, başvurunun ilk kez yakalanıp gözaltına alındığı durumlarda bu tarih; doğrudan tutuklandığı durumlarda ise tutuklanma tarihidir. Sürenin sonu ise kural olarak kişinin serbest bırakıldığı ya da ilk derece mahkemesince hüküm verildiği tarihtir (*Murat Narman*, § 66).

200. Bir ceza soruşturması veya kovuşturması kapsamında sürdürülen tutukluluğun makul süreyi aşp aşmadığı öncelikle tutukluluğa ilişkin kararların gerekçeleri üzerinden tespit edilebilir. Tutukluluğa ilişkin kararların gerekçelerinde tutuklamanın ön şartı olan kişinin suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunduğu, tutuklama nedenlerinin ve tutuklamanın neden ölçülü olduğunun ortaya konulması gerekmektedir (*Halas Aslan*, §§ 74, 75).

201. Başlangıçtaki bir tutuklama için kuvvetli suç şüphesinin bulunduğu tüm delilleriyle birlikte ortaya konulması her zaman mümkün olmasa da belirli bir süre geçtikten sonraki tutukluluğun devamına ilişkin kararlarda kuvvetli suç şüphesinin bulunduğu somut olgularla birlikte açıklanması gerekir (*Halas Aslan*, § 76). Ayrıca belirli bir süreyi aşan tutukluluğa ilişkin devam kararlarında tutuklama nedenlerinin soyut olarak belirtilmesi yeterli değildir (*Hanefi Avcı*, B. No: 2013/2814, 18/6/2014, § 70). Son olarak tutukluluğun devamına ilişkin kararlarda tutuklamanın ölçülü olduğuna ilişkin olguların, özellikle tutuklamaya göre temel hak ve özgürlüklere daha hafif etkide bulunan adli kontrol tedbirlerinin neden yetersiz kaldığının ortaya konulması gerekir (*Halas Aslan*, § 78).

202. Tutukluluğun uzun sürdüğü veya makul süreyi aştığı şikâyetiyle yapılan bireysel başvurularda, tutukluluğa ilişkin gerekçelerin ilgili ve yeterli olmadığı veya tutuklu olarak sürdürülen soruşturma/kovuşturma süreçlerinin kamu organlarının özen yükümlülüğü ile bağdaşmayan tutumları nedeniyle tamamlanmadığı kanaatine varılırsa tutukluğun makul süreyi aştığı sonucuna ulaşılabacaktır (*Halas Aslan*, §§ 82, 83).

ii. İlkelerin Olaya Uygulanması

203. Başvurucu 4/11/2016 ile 7/12/2018 tarihleri arasında bir suç isnadına bağlı olarak tutuklu kalmıştır. Buna göre başvurunun tutukluluk süresi 2 yıl 1 ay 3 gündür (bkz. § 170).

204. Başvurucu farklı tarihlerdeki eylemleri nedeniyle başlatılan -otuz bir ayrı fezlekeye konu olan- çok sayıdaki soruşturmanın Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığında birleştirilmesi sonrasında terör örgütü üyesi olma ve halkı suç işlemeye alenen tahrik etme suçlarından tutuklanmıştır. Buna karşılık başvuru hakkında düzenlenen iddianamede söz konusu fezlekelerde yer alan suçlamalara konu eylemlere ve bunlara ilişkin hukuki nitelendirmelere yer verilmiştir. İddianamede bu eylemlerin hukuki nitelendirmesi bir bütün olarak yapılmış; bu kapsamda başvurunun terör örgütü yöneticisi olma, terör propagandası yapma (15 kez), kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleme ya da bunlara katılma (3 kez), halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama (2 kez), suçu ve suçluyu övme (4 kez), halkı suç işlemeye alenen tahrik etme, kanunlara uymamaya tahrik ve halkı kanuna aykırı toplantı ve gösterişe kışkırtma suçlarından cezalandırılması talep olunmuştur (bkz. §§ 25, 104).

205. Başvurucu hakkında Diyarbakır 2. Sulh Ceza Hâkimliği tarafından verilen 4/11/2016 tarihli tutuklama kararında; halkı suç işlemeye alenen tahrik etme suçu yönünden kamuoyunda bilinen ismiyle 6-7 Ekim olaylarına ve bu çerçevede PKK tarafından halkın sokağa çıkması yönünde çağrılar yapıldığı ve bunların örgüte müzahir internet sitelerinde yayımlandığı bir dönemde HDP'nin sosyal medya hesabından MYK adına yapılan aynı yöndeki çağrıya ve bu süreçte başvurunun HDP eş genel başkanı ve MYK üyesi olmasına, terör örgütüne üye olma suçu yönünden ise başvurunun farklı tarihlerde yaptığı konuşmalara ve diğer eylemlerine atıf yapılarak kuvvetli suç şüphesinin bulunduğu ifade edilmiştir (bkz. § 22). Soruşturma aşamasında Diyarbakır 2. ve 3. Sulh Ceza Hâkimliklerince verilen tutukluluğun devamına ilişkin kararlarda da dosyada kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin bulunduğu ifade edilmiştir (bkz. § 24).

206. Kovuşturma aşamasında Diyarbakır 8. Ağır Ceza Mahkemesince verilen tutukluluğun devamına ilişkin kararda dosya kapsamında bulunan iletişimin tespiti kararları, görüşme dökümleri ve tespit tutanaklarına atıf yapılarak başvuru yönünden kuvvetli suç şüphesini gösteren somut delillerin bulunduğu belirtilmiştir (bkz. § 27). Yargılamayı yürüten Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi de tutukluluğun devamına ilişkin kararlarda bazı olgulara atıf yaparak başvuru yönünden suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda Mahkeme; dosya kapsamının yanı sıra sanık savunmaları, bilirkişi inceleme raporları, olay tutanakları, değerlendirme ve tespit tutanakları, dijital verilere ilişkin çözüm tutanağı, görüntü ve çözüm tutanakları, teknik araçlarla izleme ve dinleme çözüm tutanakları, tanık beyanı, arama ve elkoyma tutanakları, görüntü inceleme ve tespit tutanakları gibi somut delil ve olgulara atıf yapmıştır (bkz. §§ 31, 34, 42, 44, 46, 51, 54; 64-66).

207. Öte yandan Anayasa Mahkemesince başvurunun tutuklanmasının hukuki olmadığı iddiası incelenirken suç işlediğine dair kuvvetli belirtilerin bulunduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi özellikle terör örgütü PKK ile eş zamanlı olarak HDP MYK adına sosyal medya üzerinden yapılan çağrılar ve bunun sonrasında ülkenin birçok yerine sirayet eden yaygın şiddet olaylarına (6-7 Ekim olayları), başvurunun -bir kısmı, ülkenin birçok yerinde PKK kaynaklı şiddet eylemlerinin ve bazı yerleşim yerlerini işgal girişiminin (Hendek olayları) yaşandığı bir dönemde olmak üzere- çeşitli tarihlerdeki konuşmalarında yer alan PKK terör örgütü, örgütün eylem ve saldırıları ile örgüt liderine ilişkin açıklamalarına ve PKK terör örgütünün talimatları doğrultusunda hareket ettiğine yönelik bulgulara değinmiştir (bkz. § 75).

208. Buna göre başvurunun tutukluluğunun devamına dair sulh ceza hâkimlikleri ve ağır ceza mahkemeleri tarafından verilen kararlarda atıf yapılan ve soruşturma/kovuşturma dosyasında bulunduğu belirtilen delillerin içeriği dikkate alındığında -tutukluluğun ön şartı olan- suç işlendiğine dair kuvvetli belirtinin bulunduğuyla ilişkin olarak anılan kararların ilgili ve yeterli olduğu değerlendirilmiştir.

209. Diğer taraftan tutukluluğun devamına ilişkin kararların tutuklama nedenleri ve ölçülülük yönünden de incelenmesi gerekmektedir.

210. Başvurucu hakkında verilen tutuklama kararında isnat edilen suçlara ilişkin olarak kanunda öngörülen yaptırıma ve suçun (terör örgütü üyesi olma) 5271 sayılı Kanun'un 100. maddesinin (3) numaralı fıkrasında yer alan katalog suçlar arasında yer almasına değinilmek suretiyle tutuklama nedenlerinin bulunduğu belirtilmiş; ayrıca verilmesi beklenen

cezaya göre tutuklama tedbirinin ölçülü ve gerekli olduğu, bu nedenle de adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağı değerlendirilmesine yer verilmiştir (bkz. § 25).

211. Anayasa Mahkemesi başvuruçunun tutuklanmasının hukuki olduğuna ilişkin kararında -ilk tutuklama bakımından- tutuklama nedenleri ve ölçülülük yönünden incelemede bulunmuştur. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi olayda özellikle kaçma şüphesi temelinde tutuklama nedeninin bulunduğunu değerlendirmiştir. Bu sonuca varılırken isnat edilen suçlara ilişkin yaptırımın ağırlığına dikkat çekilmiş ve bunun -özellikle ilk tutuklama bakımından- kaçma şüphesine işaret eden durumlardan biri olduğu hatırlatılmış, ayrıca isnat edilen terör örgütü üyesi olma suçunun -kuvvetli suç şüphesinin bulunması koşuluyla- kanun gereği tutuklama nedeni varsayılabilen katalog suçlar arasında olmasına vurgu yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi başvuruçunun ifade vermeye gitme şeklindeki tutumunun da soruşturma ve kovuşturma süreçlerini zorlaştırmaya yönelik siyasi bir tavır olduğunu ve devamlılık arz edebileceğini değerlendirmiştir. Kararda ölçülülük yönünden ise isnat edilen eylemlerin genel olarak terör suçu olmasına ve bu nitelikteki suçların soruşturulmasının zorluğuna dikkat çekilmiş, ayrıca süreç yönünden de tutuklamayı ölçüsüz kılan bir durumun olmadığı ifade edilmiştir (bkz. §§ 76, 77).

212. Somut olayda başvuruçunun tutukluluğunun makul süreyi aşp aşmadığına ilişkin temel inceleme, derece mahkemelerinin tutukluluğun devamına dair kararları üzerinden yapılacaktır. Bu bağlamda soruşturma aşamasında sulh ceza hâkimliklerinin, kovuşturma aşamasında ise ağır ceza mahkemelerinin tutukluluğun devamı kararlarında ifade ettikleri gerekçelerin başvuruçunun tutulmaya devam etmesinin meşruluğunu (haklılığını) yeterince ortaya koyup koymadığının belirlenmesi gerekmektedir. Bu değerlendirmede başvuruçunun konumu ve tutukluluk sürecindeki gelişmeler de dâhil olmak üzere somut olayın bütün özellikleri birlikte dikkate alınmalıdır.

213. Soruşturma aşamasında Diyarbakır 2. ve 3. Sulh Ceza Hâkimlikleri tarafından verilen tutukluluğa ilişkin kararlarda isnat edilen suçların niteliği ve bunlara ilişkin kanunda öngörülen cezanın üst sınırı ile katalog suç olgularına değinilerek tutuklama nedenlerinin bulunduğu, muhtemel ceza miktarına göre tutukluluğun ölçülü olduğu ve adli kontrolün yetersiz kalacağı kanaati ifade edilmiştir (bkz. § 24).

214. Tutukluluğun devamına ilişkin kovuşturma aşamasında Diyarbakır 8. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilen kararda ise özellikle kaçma şüphesine vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Mahkeme başvuruçunun henüz savunmasının alınmadığına, -soruşturma aşamasında- yapılan tebligatlarla rağmen ifade vermeye gitmediğine ve ifadesinin ancak yalanlanarak gözaltına alınması sonrasında alınabildiğine vurgu yapmıştır. Mahkeme ayrıca isnat edilen terör örgütü yöneticiliği suçunun katalog suçlardan olmasına ve tutuklama kararında belirtilen tutuklama nedenlerinin devam ettiğine değinmiştir. Kararda başvuruçuya isnat edilen eylemlere ilişkin ceza miktarına göre adli kontrolün yetersiz olduğu belirtilmiştir. Mahkeme son olarak isnat edilen eylemlerin sayı ve yoğunluğu ile bunların niteliklerinin yanı sıra suçların sübutu hâlinde verilmesi muhtemel ceza miktarı dikkate alındığında -milletvekili ve TBMM'de grubu bulunan bir siyasi partinin eş genel başkanı olan- başvuruçunun siyasi faaliyette bulunma ve temsil hakkı ile davanın tutuklu yürütülmesindeki kamu yararı arasında ölçülü bir dengenin mevcut olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur (bkz. § 27).

215. Başvuru hakkındaki yargılamayı yürüten Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesince 28/4/2017, 22/6/2017, 27/10/2017, 7/12/2017 ve 11/4/2018 tarihli tutukluluk

incelemeleri sonucunda başvurunun tutukluluğunun devamına karar verilirken de genel olarak atılı suçların niteliği ile bunlara ilişkin cezaların miktarına, bunların (bir kısmının) katalog suçlardan olmasına, tutuklulukta geçen süre dikkate alındığında adli kontrolün bu aşamada yetersiz kalacağı kanaatine, başvurunun serbest bırakıldığı takdirde kaçma ve delillere etki etme ihtimalinin bulunmasına, öngörülen ceza miktarı ile tutuklama tedbiri arasında ölçülülük bulunmasına ve adli kontrol hükümlerine uymanın kişinin kendi iradesine bağlı bir durum olması nedeniyle yetersizliğine değinilmiştir (bkz. §§ 31, 34, 42, 44, 46). Mahkeme 21/5/2018 tarihli kararında ise bunlara ek olarak başvurunun adli makamlar huzuruna kendiliğinden gitmeyeceğini belirtmesine ve savunmasının tamamlanmamış olmasına vurgu yapmıştır (bkz. § 51).

216. Mahkeme 13/12/2018 tarihinde (başvurucu hakkında verilen bir mahkûmiyet kararının infazına başlanması dolayısıyla -bireysel başvuruya konu dosya bakımından- suç isnadına bağlı tutmanın sona erdiği 7/12/2018 tarihinden sonra) yaptığı tutukluluk incelemesinde isnat edilen eylemlerin önemli bir bölümü bakımından savunmanın henüz tamamlanmadığına, bu bağlamda -süre talep etme ve hâkimin reddi talebinde bulunma gibi çeşitli usule ilişkin gerekçelerle- başvurunun savunmasına devam etmediğine ve -soruşturma aşamasında- TBMM'deki bir konuşmasında hiçbir HDP milletvekilinin kendi rızasıyla ifade vermeye gitmeyeceği yönünde beyanda bulunmasına vurgu yaparak adli kontrolün yetersiz kalacağını ifade etmiştir. Anılan kararda ayrıca önceki kararlarda ifade edilen tutuklama nedenlerine ve ölçülülüğe ilişkin açıklamalar tekrar edilmiştir. Kararda bunların yanı sıra başvuruyla ilgili olarak Anayasa Mahkemesi tarafından verilen tutuklamanın hukuki olduğuna ilişkin karara değinilmiş, AİHM'in ihlal kararı yönünden ise kararın nihai nitelikte olmadığına (kesinleşmediğine) dikkat çekilmiştir (bkz. § 64).

217. Anayasa Mahkemesi milletvekili olan başvuru sahiplerinin tutukluluğun makul süreyi aştığı ve bununla bağlantılı olarak seçilme ve siyasi faaliyette bulunma imkânlarının kısıtlandığı iddialarını birçok kararında incelemiştir. Bu çerçevede Anayasa Mahkemesi milletvekillerinin tutukluluğunun sürdürülmesinin söz konusu olduğu durumlarda tutukluluğa ilişkin karar veren yargı organlarınca gözetilecek ilkeleri belirlemiştir. Buna göre tutukluluğun Anayasa'nın 19. maddesinde güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı üzerinde oluşturduğu kısıtlamanın yanı sıra tutmaya uzunca bir süre devam olunması hâlinde Anayasa'nın 67. maddesinde düzenlenen seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı üzerindeki etkisinin de gözönüne alınması gerekmektedir. Zira seçilme hakkı sadece seçimlerde aday olma hakkını değil aynı zamanda seçildikten sonra milletvekili olarak parlamentoda bulunma hakkını da ihtiva etmektedir. Bu da hiç kuşkusuz kişinin seçildikten sonra milletvekili sıfatıyla temsil yetkisini fiilen kullanabilmesini gerektirir. Dolayısıyla seçilmiş milletvekilinin yasama faaliyetine katılmasına yönelik müdahale, sadece onun seçilme hakkına değil aynı zamanda seçmenlerinin serbest iradelerini açıklama hakkına da yönelik bir müdahale teşkil edebilir (Mehmet Haberal, §§ 95, 96; Mustafa Ali Balbay, B. No: 2012/1272, 4/12/2013, §§ 110, 111; Kemal Aktaş ve Selma Irmak, B. No: 2014/85, 3/1/2014, §§ 53, 54; Faysal Saryıldız, B. No: 2014/9, 3/1/2014, §§ 53, 54; İbrahim Ayhan, B. No: 2013/9895, 2/1/2014, §§ 52, 53; Gülser Yıldırım, B. No: 2013/9894, 2/1/2014, §§ 52, 53).

218. Anayasa Mahkemesi anılan kararlarda milletvekillerinin tutukluluğuyla ilgili olarak *"tutukluluğunun devamı hakkında karar verilen kişi milletvekili olduğu takdirde, çatışan değerlere bir yenisi eklenmekte ve kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının yanında, seçilmiş milletvekilinin tutuklu olması nedeniyle yasama faaliyetine katılamaması sonucu mahrum kalınan kamu yararının da dikkate alınması gerekmektedir. Bu çerçevede mahkemelerin milletvekili seçilen kişilerin tutukluluğunun devamına karar verirken hem kişi*

hürriyeti ve güvenliği hakkından hem de seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının kullanılmasından kaynaklanan yarardan çok daha ağır basan korunacak bir yararın varlığını somut olgulara dayanarak göstermeleri gerekir. Bunun sonucu olarak makul sürenin aşılp aşılmadığı incelenirken, başvurunun milletvekili seçilmesiyle birlikte ileri sürmüş olduğu iddiaların tutukluluğun devamına ilişkin kararlarda gerektiği gibi değerlendirilip değerlendirilmediğine de bakılmalıdır. Dolayısıyla, başvurunun seçilmiş bir milletvekili olarak siyasi faaliyette bulunma ve temsil hakkı ile davanın tutuklu sürdürülmesindeki kamu yararı arasında ölçülü bir denge kurulduğu takdirde, tutukluluğun devamına ilişkin gerekçelerin ilgili ve yeterli oldukları sonucuna varılabilir." değerlendirmesinde bulunmuştur (Mehmet Haberal, § 99; Mustafa Ali Balbay, § 114; Kemal Aktaş ve Selma İrmak, § 57; Faysal Sarıyıldız, § 57; İbrahim Ayhan, § 56; Gülser Yıldırım, § 56).

219. Buna göre tutukluluğa ilişkin karar veren yargı organlarının tutuklamaya alternatif koruma tedbirlerinin uygulanabilirliğini göz ardı etmemeleri, ayrıca tutukluluğun devamına karar verirken davanın genel durumunun yanında tahliye talep eden kişinin özel durumunu dikkate almaları ve bu anlamda tutukluluk gerekçelerini kişiselleştirmeleri gerekmektedir (Mehmet Haberal, §§ 100, 101; Mustafa Ali Balbay, §§ 115, 116; Kemal Aktaş ve Selma İrmak, § 58; Faysal Sarıyıldız, § 58; İbrahim Ayhan, § 57; Gülser Yıldırım, § 57).

220. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesince daha önce de ifade edildiği üzere tutuklanmasına karar verilen kişinin milletvekili olması, bu tedbiri otomatik olarak ölçüsüz kılan bir durum değildir (Selahattin Demirtaş, §§ 169, 170). Milletvekili hakkındaki bir soruşturma veya kovuşturma sürecinin tutuklu olarak sürdürülmesini zorunlu kılan nedenler ortaya konulmak koşuluyla tutukluluğun devam ettirilmesinin imkân dâhilinde olduğu her zaman hatırdta tutulmalıdır. Bu bağlamda tutukluluğa ilişkin karar veren yargı organları milletvekili hakkındaki tutuklama tedbirinin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının yanı sıra seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı üzerindeki etkisine rağmen hangi kamu yararı dolayısıyla bu tedbirin sürdürüldüğünü ve tedbirin devamının meşruluğunun anılan diğer haklara neden baskın geldiğini gerekçelerinde ortaya koymalıdır. Bu çerçevede söz konusu gerekçelerin her bir kişi yönünden onun durumuna ilişkin iddiaları ve talepleri makul bir ölçüde karşılaması gerekir. Diğer bir ifadeyle tutukluluğun devamı kararlarındaki gerekçeler davanın objektif yönlerinin yanı sıra tutuklu milletvekilinin konumundan kaynaklanan özellikleri de kapsamalı, bir bakıma kişiselleştirilmelidir.

221. Somut olayda başvuru, tutuklandığı tarihte milletvekili ve aynı zamanda TBMM'de grubu bulunan HDP'nin eş genel başkanıdır. Başvurucunun Parti eş genel başkanlığı 11/2/2018 tarihine kadar, milletvekilliği ise 24/6/2018 tarihinde yapılan 27. Dönem Genel Seçim'e kadar devam etmiştir. Öte yandan başvuru -Anayasa'nın Cumhurbaşkanlığı'nın "Adaylık ve seçimi"ni düzenleyen 101. maddesinin üçüncü fıkrasına göre "Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüzbin seçmen aday gösterebilir." hükmü uyarınca- 24/6/2018 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı Seçimi'nde aday gösterilmiş ve en çok oy alan üçüncü aday olmuştur.

222. Buna karşılık başvuru hakkında tutukluluğun devamına ilişkin kararlar incelendiğinde sulh ceza hâkimlikleri veya ağır ceza mahkemeleri; başvurunun milletvekili, siyasi parti eş genel başkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı adaylığı dolayısıyla tutukluluğunun devam ettirilmesinin makul olmadığı, aynı zamanda bu tedbirin devamının seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkını da aşırı şekilde kısıtladığı iddiaları yönünden herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Bu çerçevede sadece Diyarbakır 8. Ağır Ceza

Mahkemesinin herhangi bir açıklamada bulunmadan başvurunun siyasi faaliyette bulunma ve temsil hakkı ile davanın tutuklu yürütülmesindeki kamu yararı arasında ölçülü bir dengenin mevcut olduğunu ifade ettiği ancak kararda bu dengenin dayanaklarını tartışmadığı görülmektedir (bkz. § 27).

223. Özellikle yargılama aşamasında davaya bakan Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesince 3/10/2017 tarihinde yapılan tensip incelemesi ile birlikte verilen tutukluluğun devamı kararına yönelik itirazda milletvekili ve siyasi parti eş genel başkanı olmasına değinilerek başvurunun tutukluluğunun seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı üzerindeki etkisinden yakınılmışsa da itirazı inceleyen Ankara 20. Ağır Ceza Mahkemesinin ret kararında bu iddialara yönelik herhangi bir değerlendirme yapılmamış, genel ve matbu içerikli gerekçelerle yetinilmiştir (bkz. §§ 38, 39).

224. Yine Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesince 7/12/2017 tarihinde yapılan ilk duruşmada başvuru müdafileri tarafından TBMM'de grubu bulunan bir siyasi partinin eş genel başkanı olması ve milletvekili konumu dolayısıyla tutukluluğun kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının yanı sıra seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkını da ihlal ettiği iddiasıyla başvurunun tahliyesine karar verilmesi talep olunmuştur. Bununla birlikte Mahkeme duruşma sonunda tahliye talebinin reddi ile tutukluluğun devamına karar verirken bu olgulara yönelik bir değerlendirmede bulunmamıştır (bkz. § 44).

225. Son olarak başvuru müdafii 15/5/2018 tarihinde Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesine başvurarak milletvekili statüsü devam eden başvurunun aynı zamanda Cumhurbaşkanlığına aday gösterildiğini ve adaylığının kesinleştiğini belirtmiş, buna göre Anayasa ve Sözleşme'de güvence altına alınan serbest seçim hakkı nazara alınarak tahliye kararı verilmesini talep etmiştir. Buna karşılık Mahkemenin 21/5/2018 tarihli tutukluluğun devamı kararında anılan iddialara yönelik bir açıklamaya yer verilmemiştir (bkz. §§ 50, 51). Bu karara karşı itiraz başvurusunda da benzer şikâyetler dile getirilmiş, bu bağlamda milletvekili olma ve Cumhurbaşkanlığı adaylığının başvurunun kaçmayacağını gösteren olgular olduğu öne sürülmüş, ayrıca başvurunun tutuklanmasına karar verildiği tarihten itibaren hiçbir yasama faaliyetine katılmadığına ve eş genel başkanı olduğu siyasi parti adına herhangi bir faaliyet yürütemediğine vurgu yapılmış, Cumhurbaşkanı adayı olarak seçim çalışmalarını yürütemediğine dikkat çekilmiştir. Buna karşılık Ankara 20. Ağır Ceza Mahkemesi, bu iddialar yönünden bir değerlendirme yapmadan matbu gerekçelerle itirazın reddine karar vermiştir (bkz. §§ 53, 54).

226. Bu kapsamda başvurunun milletvekilliği, TBMM'de grubu bulunan bir siyasi partinin eş genel başkanlığı ve Cumhurbaşkanı adaylığı gibi hususlara dayalı olarak yargılama aşamalarında dile getirdiği tahliye taleplerinin ve tutukluluğa karşı itirazlarının matbu gerekçelerle reddedildiği görülmektedir. Esasen başvurunun yukarıda değinilen siyasi (kişisel) konumuna ilişkin iddia ve talepler yalnızca -başvurunun adli kontrol tedbirleri uygulanarak tahliyesine karar verilmesi gerektiği düşüncesiyle- Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesinin 21/5/2018 tarihli tutukluluğun devamı kararına katılmayan üye hâkimin karşıoy yazısında tartışmaya konu edilmiştir (bkz. § 52).

227. Buna göre başvurunun milletvekili, TBMM'de grubu bulunan bir siyasi partinin eş genel başkanı ve Cumhurbaşkanı adaylığı gibi seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkıyla doğrudan ilgili konumu ve bununla bağlantılı olarak dile getirilen serbest bırakılma talepleri karşısında başvuru hakkında verilen tutukluluğun devamına ilişkin kararların gerekçelerinin ilgili ve yeterli olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.

Ayrıca yargı mercileri, tahliye taleplerini veya tutukluluğa yönelik itirazları karara bağlarken tutuklamaya alternatif olarak 5271 sayılı Kanun'un 109. maddesinde yer alan adli kontrol tedbirlerinin neden yeterli görülmediğini de dayanaklarıyla birlikte tartışmış değildir. Bu çerçevede gerekçelerde yalnızca isnat edilen suçların niteliğinden veya bunlara ilişkin kanunda öngörülen yaptırımın ağırlığından hareketle adli kontrolün yeterli olmayacağı kanaati ifade edilmiş ancak başvurunun konumuyla ilgili bir kişiselleştirme yapılmamıştır.

228. Nitekim Anayasa Mahkemesi daha önceki kararlarında milletvekillerinin tutukluluğunun devam ettirilmesine ilişkin benzer nitelikte matbu gerekçeleri ilgili ve yeterli görmemiş ve tutukluluğun makul süreyi aşması nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Bu bağlamda *Mehmet Haberal* başvurusunda 4 yıl 3 ay 22 günlük, *Mustafa Ali Balbay* başvurusunda 4 yıl 5 aylık, *Kemal Aktaş* ve *Selma İrmak* başvurusunda 4 yıl 8 ay 16 günlük, *Faysal Sarıyıldız* başvurusunda 4 yıl 6 ay 15 günlük, *İbrahim Ayhan* başvurusunda 3 yıl 2 ay 26 günlük ve *Gülser Yıldırım* başvurusunda 3 yıl 10 ay 5 günlük tutukluluk süresinin -seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarının kullanılmasından kaynaklanan yarar da dikkate alındığında makul olmadığı kabul edilmiştir (*Mehmet Haberal*, §§ 101-103; *Mustafa Ali Balbay*, §§ 116-118; *Kemal Aktaş* ve *Selma İrmak*, § 59; *Faysal Sarıyıldız*, § 59; *İbrahim Ayhan*, § 58; *Gülser Yıldırım*, § 58). Üstelik anılan kararlardaki başvuruçular tutuklandıkları tarihte milletvekili değildir. Bu başvuruçular tutuklandıktan bir süre sonra 12/6/2011 tarihinde yapılan 24. Dönem Genel Seçim'de milletvekili seçilmiş olup milletvekili oldukları dönemdeki tutukluluk süresi *Mehmet Haberal* ile *Mustafa Ali Balbay* başvurularında yaklaşık 2 yıl 1 ay 17 gün; *Kemal Aktaş* ve *Selma İrmak*, *Faysal Sarıyıldız*, *İbrahim Ayhan* ile *Gülser Yıldırım* başvurularında ise 2 yıl 6 ay 20 gündür.

229. Başvuruçunun tutukluluğunun devamına ilişkin gerekçelerin somut olayın koşullarında iki yılı aşan bir tutukluluk süresi bakımından yeterli olmadığına tespit edilmesi nedeniyle ayrıca yargılama sürecinin özenli yürütülüp yürütülmediği yönünden bir inceleme yapılmasına gerek görülmemiştir.

230. Diğer taraftan başvuruçunun hakkında uygulanan tutukluluğun makul süreyi aştığı sonucuna varıldığı için AIHM İkinci Dairesi tarafından verilen ihlal kararına rağmen başvuruçunun tahliye edilmemesi bağlamında ileri sürülen iddia yönünden ayrıca bir değerlendirme yapılmamıştır.

231. Açıklanan gerekçelerle başvuruçunun Anayasa'nın 19. maddesinin yedinci fıkrası kapsamındaki kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

232. Öte yandan başvuruçunun tutukluluğun siyasi nedenlerle sürdürüldüğü iddiasının ilgili yargı mercilerinin tutukluluğun devamına dair kararlarının gerekçeleri karşısında ayrıca değerlendirilmesine gerek bulunmamaktadır. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesince başvuruçunun suç işlediğine dair kuvvetli belirtilerin bulunduğu tespit edilerek tutuklamanın hukuki olmadığına dair iddianın açıkça dayanaktan yoksun bulunduğu, yine tutukluluğun makul süreyi aştığı sonucuna varılırken de tutukluluğun devamı kararlarında yer alan kuvvetli suç belirtisine ilişkin açıklamaların yeterli görüldüğü hatırd tutulmalıdır (bkz. §§ 207, 208). Eldeki başvuruda hak ihlali tespiti yalnızca tutukluluğun devamı kararlarındaki gerekçelerin -başvuruçunun konumu da dikkate alındığında- tutuklama nedenleri ve ölçülülük bakımından ilgili ve yeterli olmadığı değerlendirilmesine dayanmaktadır (tutuklamanın hukukiliği temelinde dile getirilen aynı iddialar yönünden

benzer nitelikteki yaklaşım için bkz. *Selahattin Demirtaş*, § 177; *Ayhan Bilgen* [GK], B. No: 2017/5974, 21/12/2017, § 124; *Meral Damış Beştaş* (2), B. No: 2017/5845, 4/7/2018, § 100).

233. Son olarak başvuru temel şikâyetlerinin tutukluluğun makul süreyi aşmasına yönelik olması, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkına ilişkin ihlal iddialarının bununla bağlantılı olarak ileri sürülmesi ve başvuru temel şikâyeti olan tutukluluğun makul süreyi aştığı iddiasının kabul edilerek Anayasa'nın 19. maddesinde güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının Anayasa Mahkemesince ihlal edildiği sonucuna varılması nedeniyle ayrıca Anayasa'nın 67. maddesinde düzenlenen seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları bakımından bir inceleme yapılmasına gerek görülmemiştir (benzer yöndeki değerlendirme ve uygulamalar için bkz. *Ayhan Bilgen*, § 126; *Meral Damış Beştaş* (2), § 102).

D. 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yönünden

234. 6216 sayılı Kanun'un "Kararlar" kenar başlıklı 50. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"(1) Esas inceleme sonunda, başvuru hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir...

(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvuru lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir."

235. Başvuru, tahliyesine karar verilmesi istemiyle birlikte maddi ve manevi tazminat talebinde bulunmuştur. Bu bağlamda 2017/38610 sayılı başvuruda 250.000 TL maddi ve 1.000.000 TL manevi tazminat talep edilmiş, 2018/14692 sayılı başvuruda ise tazminat talebi yönünden bir miktar ifade edilmemiştir.

236. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Doğan* ([GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018) kararında ihlal sonucuna varıldığında ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağı hususunda genel ilkeler belirlenmiştir. Anayasa Mahkemesi diğer bir kararında ise bu ilkelerle birlikte ihlal kararının yerine getirilmemesinin sonuçlarına da değinmiş ve bu durumun ihlalin devamı anlamına geleceği gibi ilgili hakkın ikinci kez ihlal edilmesiyle sonuçlanacağına işaret etmiştir (*Aligül Alkaya ve diğerleri* (2), B. No: 2016/12506, 7/11/2019).

237. Bireysel başvuru kapsamında bir temel hakkın ihlal edildiğine karar verildiği takdirde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırıldığından söz edilebilmesi için temel kural mümkün olduğunca eski hâle getirmenin yani ihlalden önceki duruma dönülmesinin sağlanmasıdır. Bunun için ise öncelikle ihlalin kaynağı belirlenerek devam eden ihlalin durdurulması, ihlale neden olan karar veya işlemin ve bunların yol açtığı sonuçların ortadan kaldırılması, varsa ihlalin sebep olduğu maddi ve manevi zararların giderilmesi, ayrıca bu bağlamda uygun görülen diğer tedbirlerin alınması gerekmektedir (*Mehmet Doğan*, §§ 55, 57).

238. Başvurucu hakkındaki tutukluluğun makul süreyi aşması nedeniyle Anayasa'nın 19. maddesinin yedinci fıkrasının ihlal edildiğine karar verilmiştir. Yargılama sürecinde 2/9/2019 tarihinde başvurunun tahliyesine karar verilmiştir ve bireysel başvuruya konu dava bakımından tutukluluk hâli sona ermiştir. Başvurucu tahliyesine karar verildikten bir süre sonra Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülen bir başka soruşturma kapsamında Ankara 1. Sulh Ceza Hâkimliğince tutuklanmış ve başvurunun tutukluluk durumu devam etmekte ise de anılan tutuklama tedbiri işbu bireysel başvurunun inceleme konusu değildir. Söz konusu tutuklama kararıyla ilgili olarak Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunulmuş olup bu tutuklamayla bağlantılı iddialar ilgili başvuruda değerlendirilecektir (bkz. §§ 67, 96, 169).

239. Öte yandan somut olayda ihlalin tespit edilmesinin başvurunun uğradığı zararların giderilmesi bakımından yetersiz kalacağı açıktır. Başvurucunun kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına yönelik müdahale nedeniyle yalnızca ihlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında başvurucuya net 50.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

240. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesinin maddi tazminata hükmedebilmesi için başvurunun uğradığını iddia ettiği maddi zarar ile tespit edilen ihlal arasında illiyet bağı bulunmalıdır. Başvurucunun bu konuda herhangi bir belge sunmamış olması nedeniyle maddi tazminat talebinin reddine karar verilmesi gerekir.

241. Dosyadaki belgelerden tespit edilen 1.436,30 TL harç ve 3.000 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 4.436,30 TL yargılama giderinin başvurucuya ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. 1. Tutukluluk incelemelerinin yapılmaması dolayısıyla kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *konu bakımından yetkisizlik* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

2. Tahliye talepleri ve tutukluluğa ilişkin itirazların karara bağlanmaması dolayısıyla kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *süre aşımı* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

3. Tutukluluğun kanunda öngörülen azami süreyi aşması dolayısıyla kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın *açıkça dayanaktan yoksun olması* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

4. Tutukluluğun makul süreyi aşması dolayısıyla kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

B. Anayasa'nın 19. maddesinin yedinci fıkrası kapsamındaki kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,

C. Başvurucuya net 50.000 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE, tazminata ilişkin diğer taleplerin REDDİNE,

D. 1.436,30 TL harç ve 3.000 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 4.436,30 TL yargılama giderinin başvuruca ÖDENMESİNE,

E. Ödemelerin, kararın tebliğini takiben başvuruca Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

F. Kararın bir örneğinin bilgi için Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesine (E.2017/189) GÖNDERİLMESİNE,

G. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 9/6/2020 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Hasan Tahsin GÖKCAN

Üye
Burhan ÜSTÜN

Üye
Hicabi DURSUN

Üye
Muammer TOPAL

Üye
Yusuf Şevki HAKYEMEZ